

Letnik VI.

November 1899.

I. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

Obseg.

- Janez Krek:* Javna brez značajnost.
Anton Breclj: Alkoholizem pa socialno vprašanje.
Rihard pl. Kralik: Moderna inteligenca in cerkev.
Rado Kosar: Moje svetobolje.
V. Vinič: Ugaslemu dnevu . . .
Glasnik: Naš drugi sestanek.

Zora izhaja na leto in stane 1 gld., za dijake 60 nč.

Urednik: Anton Vadnal, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Bogumil Remec, stud. phil., Dunaj, XVIII. Theresiengasse 38.

Oblastem odgovoren: med. Ivan Habad.

Na Dunaju

TISKARNA OO. MEHITARISTOV.

Zahvala.

Slovensko katol. akad. društvo Danica je sprejelo v zadnjem času naslednja darila, za katera se zahvaljuje najtopleje gg. starešinam, oziroma dobrotnikom: Jos. Marinko, prof. 3 gl.; Jak. Pukl, izdajatelj lista Süden, veleposestnik i. t. d. 2 gl.; J. Brezovšek, župnik v Rifenbergu 2 gl.; F. Traven, kaplan v Šenčurju 1 gl.; Štef. Prégl, avskultant v Trstu 5 gl.; F. Ferjančič, kaplan v Ljubljani 2 gl.; dr. J. Pečjak, kaplan v Ljubljani 2 gl.; Ant. Grbec, kaplan v Volčah pri Tolminu 2 gl.; Jos. Brešar, kaplan v Ribnici 3 gl.; Ivan Košir, kaplan v Tolminu 1 gl.; dr. Jos. Lesar, prof. bogosl. v Ljubljani 4 gl.; J. Vencajz, drž. posl. 1 gl.; Ant. Belec, župan v Št. Vidu 5 gl.; dr. J. Janežič, prof. 3 gl.; A. Kalan, kanonik 5 gl.; dr. J. Šusteršič 10 gl.; Luka Smolnikar 5 gl.; dr. A. Karlin 5 gl.; Ivan Pintar, odv. uradnik 2 gl.; J. Hočevvar, župnik na Brezovici 1 gl.; neimenovan 1 gl.; Fran Pokorn, župnik v Besnici 2 gl.; dr. Aleš Ušeničnik 5 gl.; Fran Birk 6 gl.; dr. Janko Breje 5 gl.; dr. J. Stojan, drž. posl. 2 gl.; J. Žičkar, drž. posl. 2 gl.;

R. L.

Odbor „Danice“ za zimski tečaj. Predsednik: phil. Anton Vadnal; podpredsednik: phil. Luka Arh; tajnik: iur. Anton Cvetek; knjižničar: phil. Bogumil Remec; blagajnik; agron. Rudolf Lampe; gospodar: iur. Matija Lavrenčič.

Opomba uredništva. V tej številki smo hoteli priobčiti članke, ki bi bili res zreli. Na našo prošnjo nam je poslal dr. Krek krasni prvi članek. Prestavili smo tudi predavanje pl. Kralika, ki je znan kot prijatelj akademične mladine in globok mislec. Upamo, da smo čitateljem, ki jim je za dobro vsebino in zrele misli, s tem ustregli. Prihodnjič bomo zopet bolj dijaški! Opozarjamo, da je to prva številka novega letnika in prosimo, da bi cenjeni naročniki poslali prej ko mogoče naročnino, da ne bo v tiskarni neprijetnih zaprek.

Opomba uredništva. Nekaj stvari smo odložili za prih. številko, v kateri nadomestimo, kar smo na dolgu, sedaj bi se list še bolj zakasnil. Prosim ob enem da bi nam pošiljali gg. sotrudniki kaj več leposlovnih prispevkov.

Opomba upravnštva. Gg. naročnikom ki so še za pretečeno leto 1899 z naročnino na dolgu priložili smo nakaznice, katere naj blagovole izpolnjene v kratkem vposlati.

Bilanca. Častitim našim naročnikom podajamo tukaj konečni račun o dohodkih in stroških preteklih dveh tečajev slov. kat. akad. društva „Danica“:

V IX. tečaju so znašali dohodki	847.44 K
in stroški	667.88 „
torej je bilo prebitka	179.56 K

V X. tečaju so se društveni stroški znatno pomnožili	
in sicer je bilo stroškov	389.56 K
dohodkov pa	366.36 „
torej je nastal pomankljaj	11.60 K

Zahvala. Društvo je dobilo v novem letu že več podpor, za katere izreka pristrčno zahvalo. Darovali so: Iv. Vencajz drž. posl. 10 K; Jakob Bergant stud. phil. 1 K; Ivan Abram kanonik v Gorici 18 K; Jakob Strupi župnik v Domžalah 4 K; Lavrencij Herg dekan v Mariboru 8 K; Jož. Zidanžek prof. bog. v. Mariboru 8 K; Jož. Lavrič župnik v Logatcu 2 K; Iv. Zupan kurat v Št. Petru na Notr. 4 K; Jož. Laznik župnik v Polhovem Gradcu 2 K; Miha Arko dekan v Idriji 4 K; Mil. Schmid župnik Solčavski 4 K; Jan. Sajovic kanonik v Ljubljani 6 K; Fran Kepec duh. voditelj na Češnjicah 4 K; Fran Gornik dekan v Postojni 4 K; Gregorij Presečnik župnik na Frankolovem 2 K; Rok Merčun mestni katehet v Ljubljani 2 K; Fran Marešič župnik lipoglavski 6 K; Dr. Aleš Ušeničnik v Ljubljani 10 K; Alojzij Železny ekspozit v Truju 1 K; Fran Juvan, kaplan v Starem trgu 5 K; Andrej Pipan, župnik na Polici 2 K; Val. Eržen, nunski spov. v Lj. 8 K; M. Vales, kurat na Branici 8 K; J. Knavs 2 K; dr. Stojan drž. posl. 4 K; Fr. Povše drž. posl. 10 K.

Ob zadnji objavi so se pomotoma izpustila sledeča imena gg. starešin društva „Danica“:

Jos. Marinko prof. v. Novem mestu 6 K; Jak. Pukl izdaj. l. Sūden, veleposnestnik, rezervni časnik itd. 4 K; T. Brezovšek ž. Rīfenberg 4 K; F. Traven kaplan v Senčurju 2 K; Stefan Pregelj avskultant v Trstu 10 K; Fr. Ferjančič kaplan v Ljubljani 4 K; Dr. J. Pečjak kaplan v Ljubljani 4 K; An Grbec kaplan Volče pri Tolmieu 4 K; Jos. Brešar kaplan Ribnica 6 K; Ivan Košir kaplan Tolmin 2 K; Dr. Josip Lesar prof. bogosl. v Ljubljani 8 K; J. Vencajz drž. posl. 2 K; Ant. Belec župan v Št. Vidu 10 K; Dr. J. Janežič prof. bogosl. Ljubljana 6 Kr; A. Kalan kanonik, Ljubljana 10 K; J. Šušteršič odvetnik 20 K; Luka Smolnikar vikar Ljubljana 10 K; Dr. A. Karlin kanonik, Ljubljana 10 K; Ivan Pintar odv. urad. 4 K; J. Hočeverar župn. na Brezovici 2 K; Fr. Pokorn žup. v Besnici 6 K; Dr. Aleš Ušeničnik prof. bogosl. Ljubljana 10 K; Fr. Birk vikar, Ljubljana 12 K; Dr. J. Brejč odv. konc. 10 K; J. Stojan drž. posl. 4 K; A. Žičkar drž. posl. 4 K; Fr. Knavs vikar v Oseku 2 K; Dr. J. Krek drž. posl. 4 K; J. Gruden žup. 50 K; Matija Eferl kapl. Rečica v Savi. dol. Štajersko 4 K; An. Čibič dekan v Črnicah pri Gorici 4 K; Filip Abram kap. Črnice 2 K; Jv. Žavbi kapl. v Hinjah 2 K; An. Lavrič kapl. Semič 2 K; An. Kesnar žup. v Prevaljah 6 K; Fr. Rozman žup. v Rakitni 4 K; An. Mežnarec dek. Kranj 4 K; An. Stenovec žup. v Selih 8 K; Jož. Plantarič kapl. Vodice 1 K; Jan. Karlin žup. Smlednik 20 K; Fr. Jarc ž. Mirna 4 K; Peter Bohinjec ž. Horjul 6 K; Jos. Novak kapl. Metlika 4 K; Mat. Poljak žup. v Ajdovcu 2 K; S. Bauer dekan v Pliberku 4 K; Al. Kokelj, kapl. pri sv. Jurju ob Tabru 2 K; Ant. Hvalica dek. v Št. Petru p. Gorici 8 K; Kat. polit. društvo za radoljski okr. 20 K.

Nadalje so poslali podpore še gg.

Jakob Pukl izdajat. l. Sūden 4 K; Mat. Ljubša kurat v Gradcu 4 K; Jan. Kurinčič, kurat, Medana 6 K; Fr. Ceket žup. Vipava 8 K; Jan. Janežič kap. Konjice 26 K; Matej Sila žup. Tomaj 4 K; J. Feltrin vik. Plavi 2 K; Mat. Erzar žup. v Selcih 2 K; Fr. Marinčič žup. v Koskem 8 K; Fran. Avsec žup. v Brusnicah 2 K; Anton Hajšek dekan v. Sl. Bistrici B K; Fr. Hiti žup. v Slivnici 2 K; A. Knol kapl. na Raki 4 K; Fr. Brulec ž. v. Vel. Dolini 2 K; And. Ferfolja žup. v Zgoniku 4 K; Fran. Povše drž. posl. 10 K; Dr. Ig. Žitnik dž. posl. 10 K.

Vsem starešinam, ki velikodušno podpirajo naše društvo, bodi najtoplejša zahvala.

Blagajnik „Danice“.

Opomba upravnništva. Onim naročnikom, od katerih še nismo prejeli naročnine smo priložili nakaznice.

Opomba uredništva. Prva številka novega letnika izide 1. novembra. — Spisov, ki jih nismo priobčili dosedaj, ne bomo priobčili. Čuli smo, da se nekateri hudejejo, ker niso prišli njih prispevki v list. Kar se tega tiče, se zavedamo samo, da smo bili bolj popustljivi, nego strogi. Res je naš list namenjen v prvi vrsti vaji in si ne more domišljati kdo ve kaj, a treba se je držati določne smotrenosti in skrbeti, da bodo dijaki dobili v njem kolikor mogoče dobrega poduka, idej, zgledov. Dobro pisatelje naj bi list vzgojil, da bi v zreli dobi bili močna opora našim znanstvenim, leposlovnim in političnim listom. Ako bi pa kdo želel, da povemo svojo sodbo o njegovem spisu, naj nam to naznani, in mi bomo radi napisali kratko oceno na platnicah ali v pismu. Ob tej priliki poudarjamo veliko potrebo, da se zmožni dijaki začno zgodaj baviti s pisanjem, ker si človek v poznejši dobi ne bo mogel več pridobiti gibčnosti v jeziku in jasnosti v slogu, četudi ima globoke misli in bogate izkušnje. Koliko ima izobrazbenih mož, ki bi bili lahko med prvimi pisatelji, a ne bodo prijeli nikoli za pero! — Naj bi se v novem šolskem letu zopet pomnožil krog naših sotrudnikov, da bo list napredoval in postal bolj mnogovrsten. Želimo si zlasti več dobrih poetičnih spisov. Konečno omenimo, da bo „Zora“ prihodnje leto izhajala bolj redno.

Romanje kat. misleče mladine v Rim. Pričetkom meseca septembra bo na poziv društva za katoliško italiansko mladino veliko mednarodno romanje na grob sv. Petra in v prestolnico sv. očeta. Vdeležiti se ga smejo:

1. Člani italianske zaveze kat. mladeničev.
2. Vseučiliščniki in bogoslovci.
3. Vsak katoliški mož, ki še ni star 40 let.
4. Znanci, sorodniki, učitelji in podporniki kat. mladine.

Romarji iz Avstrijske naznanjajo svojo vdeležbo: Conciglio superiore della Societa della gioventu cattolica, Roma. Piazza di Pietra 26 (Circolo S. Pietro).

Vsak romar si mora oskrbeti romarsko karto in pod 1. 2. 3. navedeni še posebno potrdilo. Oboje vpošlje že omenjeno društvo v Rimu. Z romarsko karto se doseže sledeče ugodnosti:

- a) Znižanje voznine po italianskih železnicah.
- b) Vstop k vsem slavnostnim zborovanjem v Rimu.
- c) Romar dobi spominsko svetinjo, ki je dar sv. očeta.
- d) Prost vstop v vatikanske in lateranske muzeje.
- e) Dovoljenje za ogledavanje vatikanskih znamenitosti.
- f) Popolni odpustek na smrtno uro romarju in njegovim sorodnikom do 3. kolena.
- g) Dostop v kripto S. Lorenca f. m., kjer stoji nagrobni spominik papeža Pija IX.

Potrdilo upravičuje poleg tega do ugodnega mesta pri avdienci sv. očeta in do vdeležbe pri slavnostnem zborovanju 8. septembra.

Vožnja stane od Pontebe do Rima in nazaj v III. raz. 32 K, v II. raz. 58 K.

Istodobno (3.—9. septembra) bo v Rimu zboroval „mejnarodni shod katoliškega dijaštva“.

Namen tega shoda bo, kakor pravi vabilo:

Katoliško dijaštvo se pokloni sv. očetu, izpriča svojo zvestobo do kat. cerkve, in skupno ter javno izpove svoje nazore in ideale. Shod naj ima organizatorične posledice. Vdeležnike iz dežel, kjer se kat. zavest šele probuja, bo opogumil. Shod bo tudi mejebojno zblížal kat. dijake, ki naj bi pozneje skupno, kolikor bi bilo mogoče, postopali v dosego svojih idealov.

Sv. oče zelo priporoča vdeležbo pri tem shodu, pojdi torej, kdor more, v Rim.

B. R.

Na ženski gimnaziji v Krakovu so delale letos gojenke prvič maturo. Poduk v tej šoli je razdeljen na pet let in odgovarja zadnjim petim gimnazijskim razredom. Dostop je mogoč na podlogi skušnje po dovršeni okrajni šoli. Naloga šoli je, dati tudi ženskam sedanjemu času primerno višjo izobrazbo, zlasti: 1. usposobiti jih za vseučiliške študije, 2. olajšati učiteljicam in vzgojiteljicam sposobnostne skušnje, 3. poučiti ženske temeljito o njih privatnih in javnih dolžnostih. Šola je imela sledeče učne moči: dve učiteljici (ena, Pelagia Dąbrowska vodi šolo), kateheta in 13 profesorjev, ki skoro vsi poučujejo tudi na gimnaziji ali realki. Matura se je vršila po predpisih za moške šole brez olajšav. Celo tako je bilo, da dijakinje niso prišle pred svoje učitelje, ampak pred drugo komisijo. Maturu je obiskal tudi minister dr. Hartel. Cenzura je izpadla dobro. Izmed 21 učenk jih je dobilo 6 odliko, 10 prvi red, 4 morajo ponavljati iz enega predmeta, in ena je odstopila. — Vzgoja te gimnazije stoji na narodni in katoliški podlogi. Poljski listi pišejo ugodno. Ako si le gube deklice v takem umskem razvoju ženskih mikov in dobrih lastnosti ter si prilaste v zameno slabe moške plati! Izobrazba in umski razvoj ne škodi, ampak pomaga.

V.

Visoka šola za časnikarje. Z začetkom 1900 so odprli v Berlinu višjo časnikarsko šolo (Journalisten-Hochschule), katere program je narejen po podobni šoli v Parizu. Šola ima namen vzgajati izobražene časnikarje. Doslej so se kakor vemo, izločevali časnikarji iz različnih krogov človeške družbe, „slučaji usode“ so na tem polju igrali najhvaležnejšo igro. Kdo izmed nas ne pozna tega ali onega, ki je imel povsod žalostno smolo, in je moral kar čez noč postati časnikar brez posebne priprave? Sedanja uredniška in časnikarska tehnika pa zahteva vsestranske priprave, ako hoče čovek v kraljevstvu peresa zavzeti odlično mesto. Za vsprejem na imenovano berlinsko šolo je treba zrelostnega spričevala. Nauki trajajo dve leti, šolnina znaša pet mark na leto za vsako tedensko uro. Program predavanj obsega sledeče predmete: 1. Položaj časnikarstva glede na pravo (2 uri na teden); 2. Zgodovina in tehnika tiskarstva in časnikarstva; 3. Praktične časnikarske zadeve (urejenje dnevnika, polemika, tehnika časnikarskega pregleda: 6 ur na teden); 4. Pisanje dramatičnih in literarnih poročil (2 uri); 5. Glasbene ocene (2 uri); 6. Umetnostne ocene (2 uri); 7. Vaje v poročevalstvu (2 uri). Po dveletnem kurzu dobi slušatelj spričevalo in je nadalje lahko izobražen časnikar. To šolo vodi časnikar dr. Richard Wiede.

V.

Javna brezznačajnost.

Odlomki iz psihologije družabnih organizmov.

Mož nimamo. Značajeve je vedno manj. Drugače govore ljudje kot mislijo; drugače delajo kot govore; svoje misli, svoje prepričanje menjajo kot obleko malo da ne vsak dan. Tako in temu podobno vzdihovanje čuješ povsod: pri vseh strankah, ob slehernem javnem gibanju. Nekaj je gotovo resnice na njem. Vredno je na vsak način, da se pečemo s tem pojavom, da mu preiščemo vzroke in si ga razložimo. Razlagavcev sicer ne manjka. Tu ti tolmači moder mož, da je vsemu kriva napečna vzgoja. A kedo je kriv te vzgoje, se vprašuješ. Drugod čuješ: sebičnost je glavni vzrok javni brezznačajnosti. Marsikaj si res razkriješ s tem odgovorom, a vsega ne. Kolikrat opažaš izpremenljivost v mišljenju in delovanju tudi pri možeh, ki nikaker niso sebični! Nanizaš si lahko še celo vrsto različnih razlag, dokler te konečno ne vstavi socijališki Marksovec, češ da so gospodarske razmere vzrok vsemu, kar se tiče ljudi na svetu, torej tudi temu, o čemer vprašuješ — —

Nekaj misli, ki se navadno premalo vpoštevajo pri tolmačenju javne brezznačajnosti, podaje v kratkih obrisih ta članek.

1. Družba ni samo svota posamnikov, marveč nekaj novega, posebnega, neki samosvoj posamnik druge vrste, nego bi se sklepalo samo po lastnostih tistih, ki ga tvorijo. Družba ima svojo lastno individualnost, svoje lastno mišljenje in svojo posebno nramnost. Namen, ki tvori družbo: — družino, stran, narod, državo — ima sicer v posamnikovi naravi svoj temelj, toda vresničenje tega namena, vdejstvanje družbe v njegovo dosego, vstvarja nov, od posamnika popolnoma različen organizem. Anatomija in fiziologija družabnega organizma ima pač mnogo podobnosti z anatomijo in fiziologijo posamnega telesa, toda ne sklada se z njima. Družba tudi v posamniku oživlja neko posebno, družabno življenje. Mnogo posamniku neznanih in nemožnih sil prikljuje pod njenim vplivom na dan. Družabnega organizma življenje — mišljenje in delovanje — se nekako cepi v posamnika. Čim večji je ta organizem, tem večji je tudi njegova moč in tem lažje spravi posamnike pod se.

Volje posamniku pač ne more vezati, hotenjske svobode mu ne more vzeti, a oslabi mu jo in izredno krepke eneržije je treba, da ga ne premaga. To resnico nam potrjajo tolikrat ponavljani izreki: Moč javnega mnjenja je nepremagljiva. Človek je plod razmer, v katerih živi. Družba dela človeka. Razmere so močnejše nego človek i. t. d.

Lahko nam je po tem, kar smo rekli, presoditi, v koliko so ti stavki resnični.

Čudimo se slabemu otroku iz dobre rodbine in dobremu iz slabe. Velikrat čujemo poziv na materine nauke, na vtise rodbinskega življenja. Kot posebno trden nagib služijo taki pozivi za ohranjenje idealov — vere, narodnosti in drugih.

Sami v življenju nebrojnokrat razločujemo med družabnim in zasebnim mišljenjem, med družabno in zasebno pravostjo. „Dobrega srca je; mehak, da bi ne mogel nikomer skriviti lasú“, tako slišimo in sami velikrat govorimo o kakem možu, ki v javnosti, v spisih ali govorih, kaže najhujše sovraštvo, drhté po maščevanju, po krvi — — „V zasebnem življenju se mu ne more nič očitati“, slove druga pogostna sodba. Ali ne priča taka sodba, da je poleg zasebnega še neko drugo življenje, ki se razlikuje od prvega, ki se posebej presoja? — — „Doma moli z otroki; verske dolžnosti izpolnjuje“, se sliši o marsikom, ki v javnosti hodi odkrito protiversko pot pri volitvah, gledé na časopise, pa tudi v govorih in spisih.

Najhujši liberalec, ki zagovarja z ozirom na državo načelo, da vsa oblast izvira iz ljudstva, brani v svoji rodbini moževo in očetno avtoriteto. Najbolj vneti komunist ne trpi nezvestobe pri svoji ženi in kaznuje celo pri svojih otrocih vsak poskus kakega praktiškega komunizma. — Razlika med družabnim in zasebnim življenjem je torej jasna. Kedor se tega ne zaveda, ne bo mogel razložiti nebrojno pojavov na svetu.

2. Če se načela, po katerih se meri zasebno življenje skladajo s tistimi, po katerih se snuje družabno življenje, potem je značaj obeh sicer različen, toda obe se stikata v nečem višjem, namreč v skupnih načelih. Ta načela ne morejo biti drugzega, nego metafiziški nazori o svetu in življenju. Kjer so pa ta načela različna, kjer ima družba drugo metafiziško ozadje, nego posamnik, tam nastopa to, kar imenujemo nestalnost, izpremenljivost, nedoslednost, brezznačajnost kar trumoma. Dolenjci imajo kot spomin na krivično grajsko gospodo klasiško narodno pesem, ki pričenja tako-le:

„Prišli so novi potentje,
Da bosta dva boga.“

Taki „novi potentje“, ki vklepajo v sebi dvojne vrste popolnoma nasprotnih si načel, dvojno modroslovno naziranje, dvojno vero, dvojno pravno, so mnogokje v živi veljavi.

3. Družabno življenje v naših dneh ima prav posebne vzroke za javno nestalnost. Uprav sedaj se bijejo v javnosti tri načela, tičoča se državne oblike: absolutizem, liberalizem in socializem. Absolutizem je sicer že precej premagan, toda njegov vpliv še krepko deluje. Ob vsaki priliki srečaš koga, ki ima proti raznovrstnim javnim boleznim brž zdravilo: „Vlada naj se zgane! Vladar naj porabi svojo moč! Čemu so pa vojaki?“

Res da mu pravimo: „Priatelj, ti si prespal pol veka; pojdi še dalje spat; naš čas te ne more rabiti.“ Vender pa mnogo tistih, ki bi se zgražali, ko bi jim kedo podtikal, da so absolutizmu prijatelji, sami velikrat zagazijo v to zmoto. Vkljub vsem smrtnim naznanilom moramo reči, da absolutizem še ni poginil. Ne samo, da ga srečujemo v starem birokratizmu, imamo ga tudi v majoritetnem načelu; v javnem življenju posamnikov ga pa opazamo vsepovsod. Priča nam, kako ogromna je moč družabne ideje, ko se je vsadila v javnost. Pobji jo; zakoplji jo; pokadi za njo s koprivami! Nič ne pomaga. Še jo prikrevlja za teboj, in v samem sebi jo čutiš za vsakim voglom.

Kaj naj pa porečemo o mladem liberalizmu, ki se je nekaj desetletij sem povspel za gospodarja državam in o še mlajšem socializmu, ki poguma in predrznosti poln pozivlje vesoljni svet na dvoboj! Ni ga človeka, ki se je količkaj briga za javnost, da bi ga ne bile malo osmogle liberalne in novejši čas tudi socialistične ideje.

Liberalizem s svojo posamniško absolutnostjo, s svojim individualizmom, s svojim bojem proti avtoriteti in proti dolžnostim, nam gleda vsem iz oči in ušes, iz uma in volje. Drži se nas kot klop. Dasi se nam zdi, da smo ga srečno premagali in uničili, se vender še prikaže v naših sodbah, v našem delovanju. Oj, globoko, globoko tičimo še v liberalizmu. Naše zgodovinsko naziranje, naša pravna načela, naše pojmovanje javnega življenja stoji še v mnogih ozirih pod vplivom liberalne ideje. S to zmoto pa spajamo drugo še hujši. Obnašamo se namreč, kot bi bili šele mi začeli prav misliti in živeti. Oholo nosimo glave po koncu, zaničujemo prošle čase in se kar nič ne zavedamo uboge umstvene revščine, ki zija iz naše časniške vzgoje, iz našega tavanja po najnezrelejših podmenah, iz našega prepisavanja in prežvekanja, da ne govorim o pravni ubožnosti, ki nas tare. Tako je razvit naš ponos o lastni individualnosti, da je vsak med nami modrejši, nego Salomon, zvetejši, nego Napoleon, učenejši nego Tomaž Akvinski, da tako daleč, da se osmelu-

emo najabotnejše utrinke individuvalnega subjektivizma ponujati drugim kot plodove — umetnosti. Samih sebe ne poznamo več, a liberalni smo.

In socializem? Kdo pa že ni socialist? Socijalska ideja si je mahoma osvojila velik del naših soljudi. Časih so se največji veleumi, še-le ko so bili poskusili silo svojega duha ob vseh družih predmetih, lotili vprašanja kako se vrédi človeška družba. Dandanes je domala vsak Platon, ki ima svojo „republiko“, vsak Tomaž Mor s svojo „utopijo“. Kaker bi se fizičniki, prestavljamo v svojih teorijah stanove, narode, države. Igraje premostujemo vse vazločke med značaji, med duševnimi sposobnostmi, med fiziškimi silami. Slabosti, ki se drže človeške narave ne vpoštevamo in s sapo in peresi — novi titani — napadamo nebes. O bratstvu deklamujemo, pravice nižjega ljudstva živo razlagamo pri kupi vina, s smotko v ustih. Ko pa srečamo berača, se ozremo v stran. Razžaljane se čutimo, ko nam vrže kedo pozdrav „prokleti škric“ v lice. „Kako blago, kako dobro in nepokvarjeno je ljudstvo“, kričimo v eno mer. Ko pa vidimo to ljudstvo v resnici, ko se peha in trudi, gremo nemo mimo njega. Ko opazamo njegove strasti in njegove grehe, višemo nosove. Ljudstvo, o katerem govorimo, ju drugo, nego tisto, ki živi krog nas. V samih idealih o človeku in človeštvu, s katerimi se posebno igra socializem, smo izgubili idejo človeka in človeštva, pozabili tudi na lastno naravo.

„Duša človečja, podobna si vodi!“ Na njeno gladino pa pišejo od vseh strani družabni vplivi. In ravno v naši dobi! Čuda, da ne raztrgajo človeka. Sedaj si absolutist, sedaj liberallec, sedaj socialist. Pa bodi dosleden, pa bodi značajan ob tacih razmerah! Dobro, da ne pozabiš svojega imena. Vsaka izmed imenovanih idej ti pa ubiva zdravo modroslovno naziranje. „Zdrav razum je umrl. Veda, njena hčerka ga je umorila, da bi videla, kakšen je.“ Tako pravijo Lahi. Z malo izpremembo rabimo tudi mi lahko ta rek.

Absolutizma se drži nujno — jožefinizem, galikanizem, cezaropapizem ali kaker že pravimo oblasti, ki si jo prisvaja država nad religijo in cerkvijo. Kedor se je dal v tem oziru vjeti javnemu duhu, je izgubljen v osnovnih metafiziških in etičkih vprašanjih.

Liberalizem nosi seboj verski indiferentizem. Najvišji problemi, najvažnejše zadeve človeka in človeštva so mu Hekuba. Formalna svoboda! — preko te ne pride. Vse drugo ga piši v uho. Kaj je z najtajnejšimi slutnjami, z najnežnejšimi željami človeškega srca, kaj se oglašča v globini uboge duše, to ga ne briga. Ne meni se, da je teženje po sreči pri vseh ljudeh enako in da zmage in porazi po zakonih formalne

svobode ne pomenjajo še pravih zmag in, hvala Bogu, tudi ne končnih porazov.

Socijalizem sam zase, brez zdravega metafiziškega temelja ima pa za tovariša materijalizem. Materijališko je njegovo pojmovanje človeškega in družabnega življenja: materijališka je njegova etika; materijališki so njegovi — sit venia verbo — ideali. „Ta pravi jejmo; ta pravi pijmo,“ smo se igrali časih otroci. V novih variacijah ponavljamo še to staro pesem.

Sedaj pa vsa ta zmes prebivaj v enem bitju. Malo absolutizma s cezaropapiškim naličjem, precej liberalizma z verskega indeferentizma geslom in dobršna porcija socijalizma s materijalizmom v spremstvu. Ali ne mora biti nestvor, ki se rodi pod takimi vplivi pravi Bog pomagaj?

„Da werden Weiber zu Hyänen“.

Krotki možički, ki so veseli, da so na svetu, postanejo pravi banditje v besedah. Zmerjamo se kot Hotentotje, pačimo se drug drugemu prav po židovski, zaničujemo se, sovražimo se na življenje in smrt. Zraven se pa pozdravljamo ravno tisti, stiskamo si roke in mirno kot bi ne bili nikedar še drug drugega vvrstili med najhujše lopove, se razgovarjamo o vremenu in tudi o drugih kolikor toliko važnih rečeh. Ko čitam naše liberalne napade na katoliško stranko in na moj stan, oziroma na posamne osebe mojega stanu (sebe ne izvzemši) in si pri tem predstavljam dejansko življenje, kakeršno je, mi vzidejo ustne na smeh in mislim si: To ne more biti za res. Nemara bo samo šala. Pri ciganih, pravijo, ima tisti največ veljave, kedor bolje laže. Morda se igramo cigane.

4. Po trdo shojeni cesti bi hodil, ko bi opisaval vsprejemljivost in mehkost mladega srca. To vé vsak sam. Na tem mestu opozarjam samo na to, da je mladina, pred vsem seveda dijaška mladina „poskusni zajček“ družabnim idejam. Ob času, ko vstopa v javnost, ko iz ljubega svojega kotiča, izmed skrbi za pravo rabo grškega optativa, izmed šaljivih dogodkov med šolskimi urami, izmed malotnih zvijač in stranpotnih skokov, pa tudi često izmed glada in prezebanja, leze v svet, požira s posebno slastjo vse ideje, ki jih nosi v sebi javno ozračje. Mlademu človeku še res ni življenje „za res“. Fiziška narava se mu izpreminja; ves je še-le v delu. In — last not least — le malo zahteva od samega sebe, da se zdi sebi zelo moder in prebrisan. Predočimo si sedaj moč javnih idej; moč, ki jo ima duša družabnega organizma s svojim mišljenjem in s svojo npravostjo na vsakega človeka! Predstavimo si poleg tega neustaljeno našo dobo z značajem boja med idejami, ki smo jih opisali v prejšnji točki in zraven mladino, katere sedanja vzgoja je prav za prav ravno tako kvašenje brez peke, valovanje brez cilja, kakeršno je javno življenje, potem pa sodimo!

Možje! značaji! Za Boga, odkod? Ne čudimo se sedanjim razmeram; ložje se čudimo, da ni slabše. Liberalizem, ki ima v šolski vzgoji krepko oporo, vstvarja domišljav, na videz nepremagljiv individualizem. Skrbí za ljubi kruhek, ki se ne dáde kar tako odpraviti, podpirajo vpliv absolutistiških idej; dobro srce, mlada, fiziški revolucijska kri pa vsposablja dušo, da srče vase socijališke ideje. Vse te ideje pa brez jasnega metafiziškega temelja, brez večne svetlobe, brez trajne gorkote!

Oziram se po gorah, od kod mi pride rešitev.

Moja pomoč je od Gospoda, ki je vstvaril nebo in zemljo. (Ps. 120, 1.)

5. Naš ljubki in duhoviti Volkmer, miloglasni pevec slovenskih goric in prvi naš pesnik (1741—1814) ima med svojimi biser-fabulami tudi to-le z naslovom „Vura ali resničen guč.“

Megla je zakrila solnčno uro. To vidi zavistna stolpna ura, ki bi rada imela vso hvalo zase in jo vpraša: „Povej mi, sestrice, katera ura je ravno pretekla?“ Solnčna ura ji odgovori: „Sedaj ne vem; počakaj, da se megla prežene. Moj kazavec kaže samo, če mu solnce daje svetlobo.“

„Kaj meni mar solnce, odvrne tovarišica; jaz kažem čas ob solncu in brez solnca, po dnevi in po noči. Samo naviti me je treba, pa grem in ne kažem samo, marveč tudi glasim ure. Glej, sedaj je ravno pet.“ —

V tem posije solnce in pokaže $\frac{3}{4}$, na pet.

„Meni solnce pravi, koliko imam kazati,“ pravi solnčna ura.

„Ti vsakemi daš odgovor,
Ker tebe pita; pa je nór,
Če tebi če verjeti,
Da znaš mu laž naštetí.
Jaz tiho sem, no ne gučim,
Gda sonce se mi skriva,
Da ne bi bila, se bojim,
Lažljiv'ga guča kriva;
Pa gda gučim, resničen guč
Je moj, da mam od sonca luč:
Na njo se znam zanesti,
Da ne zna laži presti.“

Pesnik pristavlja:

Ne bodi, človek! turnovska,
Pa sončna ura bodi;
Negvišno stezo ova ma,
Po pravi poti hodi!

Gdé poželenje kaže pot,
 Tam malogda je gvišen hod;
 Tvoj pot naj bo pri luči,
 Kaj pamet pravi, guči.

„Vura turnovska“ je javno mnenje. Na vse odgovarja. Govori kot strgan dohtar, kaker pravimo. Vse ve, vse zna, vse obrazloži, vse obgodrnja, vse popravi. A kako, je drugo vprašanje. Čim se loči od solnce — od resnice, pa napečno kaže in napečno bije. Javno življenje jo navija; z velikim trdom jo vreja, maže in vodi težavni mehanizem in kedar megle zmot zakrivajo solnce resnice, slove njeni kazavci, se čudijo njenemu bitju. Ko pa posije solnce, če tudi le malo skozi oblake, pa tako enostavno, tako priprosto razkrije, koliko je ura.

V družabnem organizmu ni mogoče izhajati brez solnčne ure, ki jo vodi večna Resnica. Samo pod vplivom božjega solnce vidimo, koliko je ura na naši naravi, na našem življenju. Ta ura nam kaže, odkod smo, čemu smo, kakšni smo, kaže nam našo naravo; kaže pa tudi nujno oporo te narave — božjo milost. Vsaka zmota javnega življenja buta ob ti dve resnici: ne pozna človeške narave in še manj nujne potrebe božje milosti in zato ne more roditi družega, nego nestalnost in breznačajnost. Značaji se vzgajajo le tam, kjer se slabotno oko človeškega uma zaupno ozira na božjo solnčno uro.

„Kaker oči hlapcev na roke svojih gospodarjev;

Kaker oči dekle na roke svoje gospodinje;

tako gledajo naše oči na Gospoda, našega Boga. dokler se nas ne usmili.“
 (Ps. 123, 2.)

Dr. Janez Krek.

Alkoholizem pa socialno vprašanje.

Na II. zborovanju krščansko mislečega dijaštva predaval medicinec

Anton Breclj.

našem mišljenju in življenju se vrši velik prevrat v znamenju socialne ideje, ki bo, kakor obetajo zanesljiva znamenja, vladala prihodnji vek. Večina narodnih slojev trpi in gine v gnilem, pogubnem družabnem redu, zato želi ogromna narodova večina preosnovo zdajnjih družabnih razmer. In da se ta čim preje izvrši, mora biti iskrena želja vsakemu resničnemu prijatelju ljudstva.

Ni težko umeti, zakaj sem si izbral iz svoje stroke za predmet predavanja ravno alkoholizem. Ta pomenja namreč veliko družabno bo-

lezen, ki naj ne zanima samo strokovnjaka, ampak tudi vsakogar, ki ima kaj srca za blagor ljudstva. O malokaterem družabnem pojavu vlada celo med razumništvom toliko napačnega mnenja in krivih predsodkov, kakor o alkoholizmu. Zato treba, da se pravo, na znanstvenih resnicah utemeljeno naziranje o alkoholizmu zanese med razumništvo in med narod, zakaj resnica nas bo osvobodila.

Poleg tega se mi zdi alkoholizem pripraven, dà, zapeljiv vzgled, da na njem objasnim bistvo in izvor mnovega drugega družabnega zla, pa tudi njega zdravljenje.

I. Alkoholické pijače niso hraniva, ampak živila.

Predno si ogledamo alkoholizem sam, spregovoriti mi je dve tri besede o alkoholu, ki provzroča ta boleštni pojav.

Alkoholov je več vrst. Vsi nastajajo iz sladkorov ob vrenju pod vplivom nekih glivic (*saccharomyces*) in njih produktov. Bistvene razlike ni med alkoholi, težki alkoholi delujejo bistveno tako kakor lahki, samo njih delovanje je nekoliko močnejše. Razvpiti škrobni cvet, *amylalkohol* (*Fuselgeist*) se kakovostno ne loči od navadnega vinskega cveta, *aethylalkohola*, pač pa kolikostno. Povsem napačno bi bilo vinski cvet smatrati za nedolžen in le škrobnemu cvetu vzdevati strupenost.

Alkohol vživajo ljudje raztopljen in razredčen v obliki opojnih pijač. Najnavadnejše opejne pijače se vino, pino, žganje, kumys in kefir. Kumys je kobilje mleko, čegar sladkor je razkrojen v alkohol, istotako je kefir alkoholčno zavreto kravje mleko.

Ako hočemo alkoholu vrednost določiti, treba najprej rešiti vprašanje, katero mesto zavzema alkohol med predmeti, ki jih človek vživa.

Človekovo življenje se vrši kakor življenje vsakega organizma sploh, ob neprestanem menjavanju snovi. Da se človekovo življenje ohrani, treba neprestano izrabljene in izločene snovi z novimi uporabnimi nadomeščati, treba torej skrbeti, da ne ginejo sestavine človekovega telesa ampak se vzdržavajo in v dobi rasti tudi množe, treba v človekovo telo spravljati snovi, ki mu dajejo animalno (telesno) toploto in mehansko energijo (telesno moč). Snovi, ki zadoščajo tem zahtevam, imenujemo hraniva (*Nahrungsmittel*).

Alkohol ne spada med hraniva. Ni ga organa v človekovem telesu čegar potrebna in bistvena sestavina bi bil alkohol. Dasi se alkohol rad spaja s kisikom, ali z drugimi besedami, rad gori in se ob tem gorenju razvija dokaj toplote, vendar velja alkohol za slabo in neprimerno gorivo za ohranjenje animalne toplote. To po radi tega, ker vpijajo in srčejo alkohol najrajši oni organi, ki so najmanj pripravi za okisavanje alkohola

in ki opravljajo važnejša opravila nego je razvijanje animalne toplote. Več o tem kasneje. Alkohol je tudi nesposoben, da bi se mogla njega kemična energija izpreminjati v mehansko.

To uče znanstveni poskusi in življenska izkušnja. Z vednostno točnostjo so učenjaki dognali, da alkohol prav nič ne poveča človekove življenske energije, ampak jo celo pomanjša v vsakem oziru. Telesna moč peša, tudi če vživa človek alkoholične pijače prav zmerno, istotako oslabe duševne moči, kakor spomin, pravilno združevanje predstav ali domišljija, še bolj trpe pod alkoholovim vplivom zmožnosti razumne duše. To je potrdila tudi življenska izkušnja. Angleški vojaki in pomorščaki, ki ne vživajo prav nič alkoholičnih pijač, mnogo lažje prenašajo vse napore in težave v kateremkoli podnebjju nego njih tovariši, ki jih prav zmerno vživajo. Tudi bolehavost in umrljivost je med prvimi znatno manjša nego med drugimi. Nansen pravi, da je alkohol v tečajnem podnebjju če ne naravnost škodljiv pa vsaj odveč in da je na svojih napornih potovanjih lažje shajal brez njega nego ž njim. Isto nam zatrjujejo izkušeni hribolazci in kolesarji. Kako neugodno vpliva alkohol na duševno življenje, je dovolj znano.

Alkohol torej ni hranivo.

Človek vživa tudi snovi, ne toliko radi tega, ker mu nadomeščajo obrabljene telesne sestavine in ga oskrbujejo s toplotno in mehansko energijo, ampak najbolj radi tega, ker prijetno vplivajo na njegovo živčevje ter je nekako poživljajo. Te snovi imenujemo živila (*Genusmittel*). Semkaj spadajo dišave, mesna juha, kava, čokolada, čaj, tobak, semkaj prištevajo tudi opij in alkohol. Razlika med prvimi živili in med naposled naštetima, ni mala. Res, nekatera živila, kakor kava in tobak, zavražajo v nezmerno vživanje, vendar nima tudi nezmerno vživanje teh živil tako zlih, tako osodepolnih posledic za posameznika in za družbo sploh, kakor zmerno, a redno, tolikanj bolj nezmerno vživanje opija in alkohola.

II. Alkoholov vpliv na človeka. *Alkoholismus acutus*.

Kako pa deluje alkohol na človekov organizem?

V mali množini (1—2 g) zavžit peče alkohol v ustih, goltancu, požiravniku in želodcu, provzroča, da se sluznica prenapolni s krvjo, ter pospešuje izločevanje sline in želodčnega soka. S tem se poveča slast do jedi in pospeši prebavljanje, zlasti zaradi tega, ker alkohol raztaplja toliščo, jači in množi peristaltično gibanje želodca in črevesa.

V želodcu in črevesu se alkohol okisa le v neznatnem delu, večinoma preide neizpremenjen v krv. Tudi v krvi mu ni obstanka. Nekaj se ga izdiha, nekaj ga izločijo obisti, nekaj koža. Na ta način se izloči

v 24 urah 16 odstotkov zavžitega alkohola. Pretežno množino ga posrčejo organi, pred vsemi in najbolj željno pa možgani.

V večji množini zavžit alkohol pa ustavlja izločevanje slne in želodčnega soka, sluznične žilice se stisnejo, vsled tega zavlada v sluznici malokrvnost, v želodčnem soku raztopljene beljakovine se v večji množini alkohola sesirijo, peristaltično gibanje želodca in črevesa opeša, s kratka, prebavljanje se oteži.

Kako pa vpliva alkohol na posamezne organe?

Izmed vseh tkanin vpija živčevje najrajše alkohol, posebno pa živčne stanice, ki jih je največ v možganih. Živčne stanice v sivi skorji velikih možganov oskrbujejo delovanje naše čutne duševnosti, kakor zavest, zaznavanje, predstavljanje, združevanje predstav, govorjenje, želenje, hotno gibanje in čustvovanje; v sivih jedrih velikih možganov so bržkone ovi-ralna središča, t. j. stanice, ki zavirajo ali ustavljajo odbojno gibanje; v sivi skorji malih možganov so središča za umerjeno, prikladno in soglasno gibanje; siva jedra v podaljšanem mozgu oskrbujejo vegetativno delovanje našega telesa, kakor utripanje srca, dihanje, prebavljanje, izločevanje itd.

Mala množina alkohola vse živčevje nekako razdraži, oživi, tako da se vse gibanje vrši hitreje. Zavest se ojači, vtiski delujejo močnejše, govor teče gladkejši, glas doni živahnejši, kretnje postanejo izrazitejše, gibanje hlastnejše nego v navadi.

Obtok krvi se pospeši, srce utriplje močnejše in češče, oči zaiskre, koža pordeči, ker se kožne žilice razširijo. Človeku se zdi, da ga je zavžiti alkohol razgrel, ker je toplotni čut nameščen ponajveč v koži, ki pa je s krvjo prenapolnjena in razgreta, a prave telesne topline alkohol ne zviša, ampak zniža celo za 2°—5°. Zato rabijo zdravniki časih alkohol proti vročnici. Alkoholiziran človek tudi lažje zmrzne nego v enakih odnošajih človek, ki ni okusil alkohola. Ogrevalna moč alkohola je le navidezna, sloneča na čutni prevari.

Vpliv alkohola na telo je primerjal duhoviti mož španskim poganjačem oslov in mezgov, ki naganjajo svoja lena živinčeta s tem, da jih zbadajo z železnimi ostmi. Ako se živinče vsled vboda spusti v hitrejši tek, ne pomenja ta pospešitev kake pridobitve za živinče, ker po vbodu hitreje omaga.

Stanje živčne vznemirjenosti se kmalu umakne stanju otrpnenosti in ohromitve, alkohol ovira in celo ustavlja živčno delovanje. Vsa neprijetna čustva se porazgube; ker se ovi-ralna središča omamijo, postane človek razdražljiv in nagel, kretanje in gibanje mu zastaja in izgublja umerjenost, razsodnost izgublja nadvlado nad čutnimi nagoni, volja peša. Iz razum-

nega bitja postaja človek vsled večje množine zavžitega alkohola skoro čutno bitje, ki ga vladajo po največ le še čutni živalski nagoni. Ako pride še več alkohola vanj, izgubi človek še zavest in druge dejavnosti čutne duše, ostanejo mu še vegetativne dejavnosti.

Tako znatno oslabljenje in bolešno izpremenjenje človekovega dejstvovanja vsled alkohola nazivlje veda alkoholismus acutus, akutno zastrupljenje z alkoholom, narodov jezik pa mu pravi pijanost.

Posledice pijanosti so znane. Nравne strani pijanosti se ne maram dotikati. Dosti ljudi umre v pijanosti, ker zastane lahko vse živčno delovanje. V najboljšem slučaju se prebudi pijan človek čez več časa pobit, utrujen, z bolno glavo, več ali manj nesposoben za resno delo, najbolj se mu gabi resno duševno delo, ker je njegovo živčevje še omamljeno. Prečesto izvršuje pijan človek dejanja, katerih se trezen sramuje in kesa. Koliko nepremišljenega govorjenja, koliko žalitev, prepirov, surovosti, pretefov, pobojev in drugih hudodelstev se godi le vsled pijanosti. Koliko drugega zla si nakoplje človek, ker ne more več brzdati svojih nagonov in krotiti svojih strasti. Koliko nadpolnih in sicer vrlih mladeničev zapravi trajno svoje zdravje in pade v prezgodnji grob morebiti le vsled ene pijanosti!

Sicer pa naj vsakdo sam dalje premišlja . . .

III. Alkoholismus chronicus, njega vzroki.

No, odkar je Noe trto zasadil in sam oboleva za akutnim alkoholizmom, ni bil ta boleštni pojav človeštvu v nobenem času neznan. Navzlic žalostnim posledicam pijanosti so se ljudje vendar radi opivali, zlasti o svečanih in veselih prilikah.

Pripetilo se je neredkokrat, da so se kar celi in navadno višji družabni sloji vdajali pijančevanju. Poleg prigodnih pojavov akutnega alkoholizma je prišlo večkrat do mnogo hujšega kroničnega alkoholizma. A do novejših dob so bili ti boleštni pojavi primeroma redki in le na nekatere kroge in pokrajine omejeni.

Alkoholismus chronicus s svojimi strašnimi posledicami se ni do novejših časov skoraj nikjer tako razširil, da bi bil začel razjedati zdravo narodovo telo, veliko ljudsko maso. Ako so poprej višji družabni sloji ginili vsled alkoholizma, ni bilo to zlo tako hudo, ker so propale sloje lahko nadomeščale nove moči iz zdravega naroda. V naši toli slavljene dobi omike in napredka pa pomeni alkoholizem ravno med najbolj izobraženimi narodi veliko ljudsko bolezen, in dobri del teh narodov peša in gine vsled trajnega zatrovanja z alkoholom.

Vzrok ti ljudski bolezni so boleštni odnošaji naše družbe, povod pa je dal slabi zgled višjih družabnih slojev.

Koncem srednjega in začetkom novega veka je plemstvo zelo posurovelo, odlikovalo se je posebno s pijančevanjem. Nič boljše ni bilo s tedanjimi omikanci. Humanizem je zanesel vanje ohlapne npravne nazore in prav pagansko-epikurejsko naziranje o življenju. V vživanju čutnih slasti so težili svoje teženje po sreči. Po vseučiliščih so se profesorji kosali z dijaki v pijančevanju. Ta razvada se je polagoma udomačila v širših meščanskih krogih, od tod je prešla med kmete in delavce.

Dotlej so poznali samo vino in pivo. Začetkom novega veka so se navadili pripravljati tudi žgane pijače. Kakor v drugih strokah, napredovala je tehnika tudi v izdelovanju alkoholičnih pijač. Kakor ne v drugih strokah, tako niso prišle tudi te tehnične pridobitve ljudski celokupnosti v prid, ampak često v neizmerno škodo. Srednjeveška družabna organizacija je že takrat malone povsem razpala. Vsakdo je smel, kdor je le mogel, svoje bližnjike gospodarsko izkoriščevati, ko je polagoma zavladata proizvodna in prometna svoboda. V znamenju te svobode je oživel gospodarski liberalizem ter začel svoje razdorno delo, potrebe in korist ljudstva so mu bile deveta briga, lastni dobiček prva skrb. Brezsrčni kapitalizem je že od nekdaj računal na ljudske strasti, katerim je skušal streči, z izredno pretkanostjo je stvarjal v ljudstvu dotlej neznane potrebe, ljudstvo npravno kvaril, da ga je mogel gospodarsko bolj zlorabljati.

Zgled iz dalje, da boljše umemo nam bližje razmere! Kitajci so boljše shajali, ko še niso poznali opija. Dobičkaželjni Angleži so siloma udrli v Kino, da so dobili tržišče za svoj v Indiji pridelani opij. Kaj jim mar, sebičnim kramarjem, da Kitajci vsled opija propadajo npravno in gmotno, da se le njim polnijo nenasitni žepi!

Tudi pri nas se je kapitalizem polastil proizvodjanja in prodaje alkoholičnih pijač. Ne glede na potrebe so se ustanavljala in se še ustanavljajo velika podjetja za proizvodjanje piva in žganja, za pomnoževanje vina in razpečevanje vseh teh proizvodkov. Ker so kapitalisti tudi gospodarji javnemu mnenju, znali so vzbujati in netiti ljudske strasti, da je ljudstvo sploh začelo češče sezati po ponujenem in vsiljenem strupu.

Krčme, prej potnikom in tujcem namenjene naprave, so postale skoraj neobhodno potrebna zbirališča domačinom. Močno se razvijajoče društveno življenje je dobilo v krčmah svoja središča. Zgled višjih krogov je bil prezapeljiv, da bi ga ljudstvo ne posnemalo. Krčme so se množile kakor gobe po dežju. V naši vasi, kjer je prej promet cvetel, so zadoščale tri krčme. Zdaj ni več prometa, vas se ni znatno povečala, a krčem je deset, ki vse dobro vspevajo. Na čegavo korist?

Prišlo je celo tako daleč, da si ne moremo misliti družbe brez alkoholične pijače. Pijemo o vsaki priliki, izmišljamo si tituluše za popivanje, in kadar nam ti poidejo, pijemo vendar dalje na tituluš, ker nimamo tituluša, če le moremo! Pijemo pa tudi sami, v veselju in tugi. Ta pije radi boljšega prebavljanja dobrih, prerediteljskih jedi, oni pije, ker meni, da mu alkohol nedomesti nedostatno hrano. Borni delavec, ki si za svoj sramotno nizki zaslužek ne more najeti človeku dostojnega stanovanja, hodi v krčmo, ker mu ni prebiti doma v zaduhli luknji. Ker si ne more doma zakuriti in tople obleke napraviti, skuša si pomagati z alkoholom, ker se mu zdi, da ga alkohol ogreva. Mnogo ljudi zavaja k popivanju tudi tolikrat ovrženi pogubonosni predsodek, da alkohol jači in krepi. Celo dojenčki in otroci morajo prav čestokrat piti alkoholične pijače, da bi bolj močni in krepi zrasi!

Popivanje je dandanes splošna razvada, zato je tudi njega posledica, kronični alkoholizem, splošna ljudska bolezen.

Popolnoma neutemeljeno in krivo je mnenje, da izvira alkoholizem le iz uživanja gotove vrste alkoholičnih pijač, da le težki alkoholi povzročajo to bolezen, lahki pa ne. Alkoholi so si v tem oziru bistveno enaki; res je, da je škrobni cvet hujši od vinskega, a tudi ta je z znanstvenega stališča strup, tudi ta oškoduje organizem prav tako kakor oni, tudi ta povzroča alkoholizem. Sicer pa je treba opomniti, da je vsled izpopolnjene tehnike tudi v najslabšem žganju dandanes le neznatno malo težkih alkoholov, a alkoholizem se neprestano širi.

Drugi menijo, da je le žganje škodljivo, vino in pivo pa nedolžno. Slab, otročji izgovor! Saj vidimo, da popije vino- ali pivopivec zato toliko več kakor žganjepivec, a da je množina zavžitega alkohola v obeh slučajih približno ista, a le množina alkohola pride v poštev, ne toliko množina razredčila. Poleg tega ne smemo pozabiti, da potrebuje alkoholu privajeni človek čedalje več in čedalje bolj zgoščenega alkohola, vino- ali pivopivec začne kmaľu segati tudi po čašicah žgane pijače.

Pivovarji so si izmislili drugo, a ravno tako lažno vado za svoj izdelek, češ da je pivo redilno, da je nekak „tekoči kruh“. Če bi rekli skazeni in silno podraženi tekoči kruh, pa bi se skladalo z resnico. Res je, da je v pivu nekaj redilnih snovi, ponajveč ogljikovodikov, a teh niti v najslabši hrani ne manjka! Poleg tega treba pomisliti, da stanejo kot hranivo vporabni ogljikovodiki v pivu desetkrat toliko nego v obliki najboljšega kruha!

Napačen je predsodek, kakor bi bil alkoholizem le posledica pijančevanja in kakor bi bilo zmerno a redno uživanje alkoholičnih pijač brez nevarnosti. Pojem zmernosti je kaj prožen, tudi občeznan pijanec je sam

o sebi prepričan, da vživa le zmerno božje dari. Potem pa treba prav posebno poudariti, da se razvije alkoholizem s prav značilnimi, smrtnimi posledicami tudi pri takih ljudeh, ki se res v svojem življenju niso nikdar ali le malokdaj opili, ki so bili zmerni. Kakor vemo, deluje alkohol tudi v malih množinah kvarno, in ker se le polagoma izločuje iz organizma in pretvarja v manj škodljive snovi, kopiči se polagoma njega pogubonosni vpliv, tudi če ga zmerno, a redno uživamo.

IV. Alkoholizem kot bolezen pri posamezniku.

Da tudi zmerno uživanje alkoholičnih pijač škodljivo vpliva na telesnost, priča statistika z neprerečno gotovostjo. Angleške zavarovalnice za življenje in bolniške blagajne, ki se pač ne dajo slepiti praznemu videzu in računijo s suhimi številkami, dajejo znaten popust prispevkov onim zavarovancem in udom, ki se popolnoma zdržujejo alkoholičnih pijač, ker je dokazano, da taki ljudje povprečno dalje živijo ($7\frac{3}{4}$ leta), manjkrat obole, bolezni hitrejšje in lažje prestanejo nego oni, ki jih samo zmerno uživajo. To dejstvo se je pokazalo tudi v zadnji rusko-turški vojni. Evropski zdravniki se niso mogli načuditi, kako hitro so se celile rane turškim vojakom, ki so po veri abstinenti.

Abstinenti kažejo v obče mnogo manjšo umrljivost in mnogo manjšo boleznivost nego neabstinenti.

Koliko ljudi, časti vrednih mož, ki se niso imeli navade opivati, boleha in umira na boleznih, ki jih je zakrivil alkohol! Vsled dolgotrajnega draženja (z zmernimi množinami alkohola) sluznice v želodcu in prebavilih sploh se razvijejo trajna, kronična vnetja, ki že sama ob sebi spravijo dosti ljudi v grob. Zdrave mešane hrane ne morejo več prenašati taki ljudje ter se hočejo hraniti večinoma samo z mesnimi jedmi, kar tudi provzroča vsakojake bolezni.

Istotako trpi srce in žilje. Ker preide alkohol neizpremenjen v krv, draži tam žile, ki se vsled tega bolešno izpremene. Trajno vnetje jim odvzame prožnost, ker gredo prožna vlakenca po zlu in se izpremene v trde, često z vapnencem prepojene cevi. Vsled tega je hranitev celega telesa, pravi in primerni obtok krvi otežkočen, časih je zlasti v glavi preveč, časih premalo krvi. Odtod toliko nerednosti v možganskem delovanju alkoholikov. Take žilice pa tudi kaj rade počijo, največkrat v možganih. To je vzrok mrtvoudu, ki tako pogosto zadeva redne pive. Pri pivopivcih se mora vsled prevelike v krv sprejete množine pijače srce razširjati in z večjo močjo tlačiti v žilje. A dolgo časa ne more srce zmagovati tega napora, zato omaga. Alkohol pa tudi naravnost kvarno vpliva na mišičja vlakenca, kakor arsenik in fosfor, o katerih pač nihče

ne taji, da nista strupova. Vlakence se namreč bolešno izpremeni v tolščo, a kot tako izkvarjeno se ne more več krčiti, ne more več opravljati nikakega dela. Srce je mišica. Ko se mu vsled alkohola izpremeni dosti vlakene v tolščo, obnemore srce, pivec se zgrudi z vodenico pod rušo.

Iz tega alkoholovega svojstva, da namreč vsled trajnega trovanja ž njim, kakor z arsenikom in fosforjem, propadajo tkanine v tolščo, si lahko razlagamo debelost in tolstost pincev, kateri pa je navadno znati, da je boleštna. Toda ne samo mišičje se izpreminja v tolščo ampak celo hrana, ki je za ohranitev mišičja namenjena, se naravnost izpreminja v tolščo, ki se nabira pod kožo, v trebuhu, okoli srca. Odtod zabuhli obrazi, veliki trebui, tanke roke, drobne noge pincev!

Alkohol provzroča tudi postanek in razvoj dolgotrajnih, mučnih in neozdravnih jetrnih in ledvičnih bolezni. Alkohol oškoduje ta dva, zelo važna organa s tem, da gine vsled njega jetrom in obistim lastna tkanina ter se nadomešča z navadnim vezivom, ki pa nikakor ne more opravljati naloge jeter ali obisti. Ako pa ta dva organa ne moreta več zadoščati potrebam, mora ves organizem poginiti.

Tudi spolne žleze in njih produkti trpe silno vsled alkohola. Zato pa je zarod pincev če ne naravnost pokažen, pa vsaj nakažen. Otroci pincev so često spački, pritlikavci, bebci, polni živčno-duševnih bolezni, kakor božjast, vidovica, histerija, moral insanity, itd. Njih umrljivost je strahovita. Če odrastejo, so hujši alkoholiki od roditeljev.

Ako je uživanje alkoholičnih pijač že za vegetativne organe tako pogubno, koliko bolj mora biti za nežne čutne organe, ker ravno nanje vpliva, kakor že vemo, alkohol najhujše. Koliko razdornejši mora biti njegov vpliv na delovanje možgan, na delovanje čutne in ž njo tako tesno spojene umne duše!

Kakor druge organe izpreminja alkohol približno tudi živčevje. Najprej se pojavi nekako trajno vnetje, živčna tvarina gine in se nadomešča z navadnim vezivom.

Pivec trpi silno. Zdaj ga muči glavobol, zdaj prevelika občutljivost, zdaj noči brez spanja, navadno pa utrujenost in pa tresenje udov in telesa kot znak splošne telesne slabosti in onemoglosti. Alkoholika nadlegujejo tudi grozne vnetne bolezni živcev in pa božjast, ki se neredko loti odraslih pincev.

Vsled trajnega draženja možganov z alkoholom se tudi čutenje bolešno izpremeni. Pivci imajo pogosto iluzije in halucinacije, čutne vtiske napačno zaznavajo ali pa lastne predstave zaznavajo kot resnične občutke. Dozdeva se jim najrajši, da jih nadlegujejo male živali, kakor

podgane, miši, krastače, dasi ni o njih sledu v bližini. Da je to stanje zelo mučno, ume se samo ob sebi.

Na ti podlagi se kaj lahko razvijejo blazne predstave, največkrat so ti nesrečneži prepričani, brez zadostnih razlogov, da jih kdo preganja, da jih ves svet napačno sodi in krivično ž njimi postopa. Za alkoholike prav značilna je tudi ljubosumnost, časih mučijo sebe in svoje žene brez najmanjšega povoda o njih zvestobi, navadno radi tega, ker sami večkrat greše v tem oziru in menijo, da tudi žene ne ravnajo boljše od njih.

Vrhunec trajnega otrovanja možganov z alkoholom pa je pijanska besnost (delirium tremens) in pa blaznost (paranoia).

Še bolj žalostno je razdejanje, ki ga povzroča alkohol v nravnem pogledu!

S pretresujočo resničnostjo nam je predočil veliki Leonardo da Vinci v svoji najslavnejši sliki „Zadnje večerje“ vpliv alkoholov v nravnem pogledu. Dolgo se je trudil večji mojster, da najde pripraven model za svojega Kristusa, da najde mladeniča, čegar obraz bi vsaj nekoliko izražal ono nebeško milino in neskončno ljubezen, ki je odsevala z Zveličarjevega obličja, ko je samega sebe zapuščal bednemu človeštvu. In posrečilo se je Leonardu dobiti tak model v osebi cerkvenega pevca Petra Bandinellija, model, s katerim je bil izbirčni mojster povsem zadovoljen. Polagoma so vstajale tudi druge podobe apostolov na sliki. Ko je bilo treba Iškarijota naslikati, prišel je mojster spet v nemalo zadrego, zakaj ni mogel dobiti z lepa za model človeka, ki bi se mu že na obrazu brala peklenska zavrženost in brezmejna sebičnost, kakršno je imel izdajalec svojega Boga. Leonardo je taval po mestu, iskal po vseh kotih, dokler ni staknil v neki beznici povšečen model v osebi nekega pijanca, ki se je kaj rad ponudil mojstru, da ga kot Judeža ovekoveči. Ko ga je mojster portretiral, zdele so se mu pijančeve poteze čedalje bolj znane. Vprašan, kdaj in kje sta se že videla, je odgovoril pijanec, da je sedel že pred leti Leonardu kot model za Kristusa. „Nesrečnež!“ zgrozil se je Leonardo. „Kako si mogel iz Kristusa nastati Iškarijot?“ „Ne težko, zakaj piti je lahko!“ mu je odvrnil cinično Pietro Bandinelli.

Ker alkohol zamori vsa neprijetna čustva, skrbi, bolečine, zato je sila zapeljiv, da se mu človek privadi. Razven alkohola ni tudi nobeno materijalno sredstvo tako pripravno, da zamori mučno čustvo dolgočasnosti, ki človeka naganja na resno delo, zakaj alkoholiziran človek se čuti v prijetnem stanju, ker so mu neprijetna čustva omamljena. Pivec ne čuti pri čaši dolgočasnosti, če je sam, udaja se praznemu sanjarenju, če je v družbi, pustemu besedičenju,

Človek pa tem rajši vnovič seže po alkoholu, ker se mu zdi potrebno, da si z alkoholom omamljeno živčevje poživí zopet z alkoholom.

Tako postaja vživanje alkohola strast, t. j. človek teži čedalje z večjo, nevzdržnejšo silo po vžitku, ki mu ga daje alkohol.

Zato je alkoholiku neprijetno vse, kar ga kakorkoli moti v vživanju alkohola, kar ga moti v neskrbnem stanju pijanosti. Glas vesti se da z novim alkoholom vdušiti, a ne tako z lahka glasne in neme opomine, ki jih mora alkoholik prestajati od bližnjikov radi zanemarjenih dolžnosti. Zato se vzbuja v njem srd zoper vse, kar mu očita njegovo življenje. Najboljši ljudje posurove vsled alkohola in postajajo ciniki, brutalni egoisti in nestrpni čemerneži. Ne gane jih več z lepa ne opomin, ne prošnja, ne lastna, ne svojcev zanemarjenost in čedalje bolj rastoča beda. Morda jih še kaka posebno zla izkušnja vzdrami, morda se še vest kdaj tako močno oglasi, da prično delati dobre sklepe, a kaj vse to pomaga, ko se je vsled narasle strasti prostost volje tako omejila, da se pijanec le tedaj trajno spreobrne, kadar se v jamo zvrne.

Ta strast zavaja človeka že po svoji naravi v lenobo, ki pa je izvor raznolikih drugih nečednosti. Morda se še kdaj loti alkoholik stanovskega z vso vnemo, a brž ga mine veselje do dela, ko vidi, da mu duševne moči pešajo, da ga telesna spretnost in okretnost mineva, da le z največjim naporom opravlja to, kar je poprej igranje delal. Loti se ga žalost, pobitost, obupnost, ki ga zopet tira alkoholu v naročje.

Vznemirjenje, omamljenje in oslavljenje celega človeka, telesa in duše, označujejo vpliv alkohola na posameznika.

V. Alkoholizem, socialna bolezen v zdravstvenem, nravnem in gospodarskem pogledu.

Nepopolna pa bi bila ta medla slika o alkoholizmu, ako ne bi vsaj površno pogledali, kako vpliva alkohol na družbo.

Ako pomislimo, da je zdravje vir in pogoj zemeljske sreče, potem je alkohol grozovit sovražnik človeškega rodu, zakaj ni je stvari, ki bi provzročala in pospeševala naravnost in posredno toliko bolezni, kakor alkohol. Alkoholik pa ne oškoduje samo sebe z vživanjem alkohola, ampak tudi celo svoje potomstvo. Ako sploh kje, velja o alkoholizmu beseda, da se grehi roditeljev miasmujejo do četrtega rodu. Otroci alkoholikov postajajo rajši in lažje alkoholiki, nego otroci zdržnih roditeljev. Tako se alkoholizem sam širi v ljudstvu, trova kasnejše rodove in jim spodkopuje telesno in duševno krepost in jakost v nagli postopici. Vse zdravstveno zlo, ki ga provzroča alkohol v družbi, je označil strokovnjak profesor Avg. Forel jedernato z besedami, da bi moralo polovico zdravnikov lotiti se drugega posla, ako bi ne bilo več alkohola. Torej pol mnogoštevilnega stanu, ki se živi le ob ljudski nesreči, torej pol bolezni manj.

Neizprosna statistika tudi priča, da zakrivlje alkohol nad polovico hudodelstev in prestopkov. Da stojita alkoholizem in kriminalnost v vzročni zvezi, priča dejstvo, da je kriminalnost abstinentov zelo majhna, da kriminalnost očitvidno pojema, ako se konsum alkoholičnih pijač zmanjša (Švedija in Norvegija) in da se kriminalnost poviša sorazmerno s povišanim kosumom alkoholičnih pijač. Koliko nepregledno vrsto zla v nravnem pogledu provzroča alkohol, nič manjšega zla, ki je pa ni možno statistično določiti, katero si pa moremo lahko predočiti, ako ne mižimo v svet! Koliko zanemarjanja stanovskih, družinskih, družabnih, verskih dolžnosti izvira iz alkohola!

Alkoholiku oglušti vest in otopi um za vse blage in nesebične nagibe, za vse vzvišene vzore, alkoholik je dovzeten le še za čutne vžitke in sebične nagone. Koliko za vse lepo navdušenih mladeničev uniči alkohol, da so kot možje brezbrizni, mrtvi za vse in ožive le tedaj iz svoje zaspanosti, kadar pridejo v razgovor pijača, krčma in ženska.

Alkohol je tudi velika ovira omiki, vsakemu napredku v nravnem in umskem oziru, zakaj alkohol ne črpa samo posameznim duševnim delavcem najboljše moči v njih najlepši dobi, ampak zadržuje tudi veliko ljudsko maso, ki je ž njim zatrovana, na vsakem višjem poletu.

Prezreti ne smemo narodno gospodarske strani alkoholizma. Kulturni narodje zapijejo na leto toliko, da bi, kakor so preračunali večšaki, s tem denarjem poplačali ogromne državne dolgove v dveh letih. Koliko narodnega kapitala gine neprestano, ker alkohol zavaja v lenobo, slabša delo, krajša življenje, provzroča dolgotrajne, drage bolezni. Koliko mora družba edino le radi alkohola več plačevati za vzdrževanje bolnišnic, norišnic, kaznilnic, prisilnih delavnic, koliko za vzdrževanje javne varnosti.

Ako primerjamo s temi strahovitimi žrtvami, ki jih prinaša kulturno človeštvo molohu alkoholu, koristi, ki jih imajo od alkohola, mora nas obiti zona, zakaj pravih, resničnih koristi je bore malo, škoda pa neizmerna.

Proizvajalci in prodajalci alkohola se pač okoriščajo z alkoholom, z nesrečo ogromne večine ljudstva. Dosti koristi alkohola imajo tudi države. Značilno je za modrost državnikov, da jim mora ljudska strast in nesreča narodov pokrivati državne proračune.

Alkoholizem je torej z narodno-gospodarskega stališča velika rak-rana.

VI. O jedru socialne ideje.

Alkoholizem je veliko socialno zlo. Drugemu zlu je lahko pomoči, ako se pozna lek ali sredstvo proti njemu. Tudi zoper alkoholizem poznamo sredstvo. Zdravljenje alkoholizma je enako zdravljenju vsakega

drugega kroničnega zastrupljenja. Preprečiti treba, da strup ne prihaja več v organizem, vse drugo zdravljenje je krparija. Sredstvo torej imamo, a upotrebiti in uporabiti ga ne moremo tako z lahka.

Temu so krive naše socialne razmere. Liberalizem je prepočil vso družbo. Po liberalnih nazorih, ki še vladajo skoraj neomejeno v družabnem življenju, sme in more vsakdo svobodno in poljubno uživati alkohol, gospodarski liberalizem pa mu ga kar naravnost vsiljuje. Naposled bi ne bilo to liberalno načelo o osebni svobodi tako hudo, ako bi vsak posameznik, ki se poslužuje te svobode, tudi sam nosil zle posledice, ki jih provzroča ta svoboda. Toda alkoholik ne oškoduje samo sebe, ampak tudi družbo. Družba mora zanj skrbeti, ko vsled alkohola osiromaši, oboli, družba mora skrbeti za svojo varnost pred nevarnimi alkoholiki, družba nosi zle posledice, ker alkohol slabi po svojem zatrovanem zarodu družbo.

Liberalizem ugovarja sicer, da bodo zle posledice uživanja alkoholnih pijač preminile same po sebi, ko se vsi ljudski sloji dovolj pouče o alkoholovem vplivu, da izgine z napredovalo ljudsko omiko tudi alkoholizem iz ljudstva, da se radi prehodnega zla pač ne sme omejevati osebne svobode, te dragocene pridobitve modernega veka.

Ta ugovor je tako puhel, kakor ves liberalizem sploh. V zavrnitev omenim le, da zdravniki pač dobro poznajo škodljivi vpliv alkohola in morfija, a da nista navzlic temu alkoholizem in morfinizem med njimi nič redkejša, če ne pogostnejša, nego med drugimi stanovi, ki ne poznajo teh strupov tako dobro.

Alkoholik oškoduje družbo, zato ima družba neprikratno pravico, da se sme oškodovanju braniti in ubraniti. Trezni in hladni razum kar naravnost zahteva, da sme družba osebno svobodo posameznikov v toliko utesniti, omejiti, v kolikor je osebna svoboda nevarna in škodljiva družabnemu blagru. Istotako ima vsak posameznik dolžnost, vestno dolžnost, svoje življenje in delovanje tako uravnati, da ne oškoduje ž njim družbe. Še le ko zavlada vsepovsod v našem življenju to antiliberalno načelo, ki je v svojem jedru načelo krščanske ljubezni do bližnjika, odpre se nam edino pravi in mogoči pot, po katerem pridemo alkoholizmu do živega, pa tudi mnogim drugim socialnim zlom, ki jih je naša trhla družba tako polna. Proč torej s kvarnimi publicami zlosrečnega liberalizma, v vsem našem življenju uveljavljajmo načelo dejanjske ljubezni do bližnjika!

VII. Sredstva zoper alkoholizem. Gospodarska organizacija.

Kaj pa naj počne družba, da mine alkoholizem?

Nekateri hočejo, naj se na alkohol naloži tak davek, da ljudstvo ne bo moglo več tako lahko kupovati alkoholičnih pijač. Morda bi naj-

bolj ubožnemu ljudstvu zares odvzeli alkohol, pri vseh drugih bi pa ostalo pri starem. Če bi se res morda vsled tega konsum alkoholičnih pijač zmanjšal, nasprotovali bi takemu zakonu vsemožni kapitalisti kot proizvajalci alkoholičnih pijač. Sicer pa je davek na žganje vedno višji, a konsum žganja se vsled tega ni znižal, tudi siromaki pijo še vedno podraženo žganje. Po drugih državah je davek na alkoholične pijače mnogo višji nego pri nas, a alkohola se vendar popije primeroma mnogo več nego pri nas.

Ko se je začel alkoholizem širiti, ustanavljali so človekoljubni možje družbe treznosti. Vsak član je obljubil, da se bo zdržal žganih pijač in da bo druge le zmerno užival. Vsled navidezne praktičnosti je število teh družb precej naraslo, a vse gibanje je kmalu zaspalo, ker ni rodilo zaželenih uspehov. Ako si vsak pivec sam meri, koliko sme piti, odmeri si često in rad več, kakor se strinja z zahtevo zmernosti; dasi se morda že dobro opije meni vendar, da ni zagrešil nič proti zmernosti, ker je le težko samemu sebi določiti mejo med zmernim in nezmernim pitjem. Žganje s pivom ali vinom nadomestiti ni posebna vrlina, vsak siromašni žganjar bi rad to napravil, ko bi le mogel!

Začetkom tega stoletja pa je nastalo pod vplivom zdravnika Benjamina Rusha mogočno in radikalno gibanje proti alkoholizmu, gibanje, kateremu se mora vsakdo diviti. Vstanovile so se družbe popolne zdržnosti, vsak ud se zaveže, da ne bo več pokusil nobene alkoholične pijače. To gibanje, nastalo v Ameriki, se je zelo hitro razširilo tudi po Evropi med germanskimi plemeni in je silno naraslo. V Zveznih državah je danes kakih 10 milijonov abstinentov, na Angleškem 7 milijonov, med Švedi in Norvežani jih je tudi dosti, manj po Nemčiji in Švici. V nekaterih državah severoameriške zveze so si priborili abstinenti večino v postavodajalnih zastopih in zakonitim potom prepovedali vsako izdelovanje in prodajanje alkoholičnih pijač.

Vspehi abstinentov so kar sijajni v vsakem oziru, v zdravstvenem, gmotnem in nravnem. Pokazali so človeštvu, da se da shajati in sicer mnogo boljše shajati v vsakem pogledu brez alkohola! Za ta zgled naškega samozatajevanja jim bodi svet hvaležen! Menim, da bi bilo odveč še posebej priporočati v posnemanje ta zgled, ki je že sam na sebi mičen!

Zdi se mi, da marsikdo maje z glavo, češ, ta morda res lepi zgled pa vsaj za nas Slovence ni posebno priporočljiv z narodno-gospodarskega polja. Ako postanemo abstinenti, kaj bo z našimi vinogradniki, ki tvorijo vendar lep del našega naroda? Kaj naj začno s svojimi edinimi pridelki? Ali naj jih prodajajo drugim? Kaj pa, če bi tudi vsi drugi narodi postali

abstinenti? Abstinenti so ugodno rešili tudi to kočljivo vprašanje. Vin-skemu in drugim moštom zabranjajo na Pasteurjev način vrenje, sladkor se ne more izpreminiti v alkohol, in tako imajo dobrih, zdravih, nedolžnih pijač brez alkohola na izbiro.

Vendar menim, da se na ta način ne bo dalo alkoholizma s sveta spraviti, vsaj dotlej ne, dokler vlada zdanja oblika proizvodjanja, posredovanja in odjemavanja, dokler vlada zdanji kapitalistični gospodarski nered.

Alkohol je sicer strup, alkoholične pijače pa so živila. Človek vsaj teoretično lahko shaja brez živil, ker mu hraniva zadoščajo za utešitev vseh telesnih potreb. Teoretično so živila odveč, a le teoretično. Dejansko vidimo, da vživajo vsi narodi živila v katerikoli obliki. Ti pijo alkohol, drugi kavo, tretji raznovrstne čaje, nekateri vživajo tobak ali opij, drugi zopet kakorkoli prijetne in všečne organske snovi, ki nimajo nikako hranilne vrednosti. Mleko, ki je vzorno hranivo, diši lačnemu človeku, a s časom se mu lahko pristudi. Zato rabi vse človeštvo živila, da si vzbuja tek, da si nekako poživlja telesne in telesno duševne dejavnosti, da si omamlja neprijetna čustva in preganja mučne skrbi.

Z ozirom na velikansko škodo, ki jo provzroča alkohol človeštvu, je gotovo odobravati, hvaliti in priporočati popolno vzdržnost. A ta svet bodi, kakor so evangelijski svetje, ki jih nihče ni dolžan izpolnjevati, zadošča, da se vestno držimo postave ljubezni do Boga in bližnjika. Istotako bodi, kdor hoče in more, abstinent, a ne zaničuj onega, ki vživa alkohol kot živilo, o res tako zmerno, da ne oškoduje ne sebe, ne družbe.

Morda bi bilo naravnost trdosrčno, alkohol popolnoma odvzeti našim ljudem, ki potrebujejo časih vsled naporenega dela kakega krepila in živila, ki potrebujejo po večdnevnem trudu veselo in brezskrbno urico počitka.

Alkoholične pijače smemo vživati, ne da bi zabreli v alkoholizem, ako jih rabimo kot živilo, ako jih vživamo časih, prigodno, a še takrat v malih množinah.

Ker si sami ne znamo odmerjati prikladne in primerne množine, kdo naj nam to določa? Morda zdanji proizvajalci in prodajalci alkoholičnih pijač? Malo je tako vestnih krčmarjev, da napajajo le potrebne goste in jim ne dajejo toliko pijače, da bi se opili, ker tiči že v bistvu njih stanu, da iztočijo in prodajo kolikor mogoče dosti, ne glede na pivčevo in socialno škodo.

Kaj pa, ko bi se izdelovanje in prodajanje alkoholičnih pijač tako vredilo, da bi vsak dobil od pijač toliko, kolikor res potrebuje, ne kolikor hoče? To se da doseči, to je gospodarski cilj socializma, da postane proizvodjanje in prodajanje sploh javna zadeva. V zdanji, po

liberalizmu razkosani in razmravljeni družbi sme vsak proizvajalec in prodajalec izkoriščati svoje odjemalce, kolikor more. Ako se pa družba tako preustroji, da prevzame družba sama proizvodnjo in prodajanje v svoje robe ali pa vsaj pod svoje nadzorstvo, potem pač ne bo izkoriščala sama sebe, ampak proizvajala in prodajala bo toliko, kolikor koristi vsakemu posamezniku in vsem skupaj. Alkoholičnih pijač bo le toliko proizvajala, da bo imela vsa družba od njih le hasek, le veselje, le pravi užitek brez škode.

Skrbimo torej, da se vsi narodovi sloji pouče o tako važnem socialnem pojavu, kakor je alkoholizem, skrbimo jim, vlasti o prostih dnevih, za primerno, zdravo in ceneno zabavo in razvedrilo, da jim ne bo treba iskati ga po gostilnah, skrbimo, da dobé vsi delavci in obrtniki svoj zdrav in udoben dom, ker prijeten dom in krčma sta si načelna nasprotnika. V tem oziru nam pot kaže naše vzorno „delavsko stavbinsko drnštvo“ v Ljubljani, ki oskrblja svoje ude s hišicami. Pred vsem pa se oklenimo z vso vnemo, z vsem srcem naše gospodarske organizacije, da čim prej dosežemo nje vzorni cilj, ki tudi zatre alkoholizem med nami!

S tem končam! Ako hočemo, da se izpolnijo psalmistove besede, da vino razveseljuje srce človekovo, ne pa kakor zdaj, ko vino, ali splošno alkohol, žalosti srce vsakomur, ki še kaj čuti s tujim gorjem, z osodo ljudstva, držimo se vselej in povsod zapovedi krščanske ljubezni in jo uveljavimo v vsem javnem in zasebnem življenju!

Moderna inteligenca in cerkev.

Predaval Rihard pl. Kralik.

Govoriti Vam hočem brez daljšega uvoda o vzrokih, ki odtujujejo velik del naše inteligence katoliškim principom, in poleg tega hočem našteti pogoje, ki bi po moji misli zopet omogočili približanje. Izbral sem si ta predmet, ker menim, da je vrlo važen in aktualen; zakaj zdi se mi, da je največ zla naše dobe, na vseh plateh, na tej in oni strani, s tem vprašanjem v zvezi. Gibanje „proč od Rima“ je deloma le posledica temu poglavitnemu zlu odtujčenja. In tudi vprašanje o katoliškem vseučilišču je le del onega splošnejšega problema. Izbral sem si ta predmet tudi radi tega, ker mi je mogoče ob njem bolj ko ob kakem drugem govoriti iz lastne izkušnje, izkušnje notranje in zunanje. Kdor je duševne boje časa sam doživel, kdor sam ni prišel neranjen iz teh bojev, tisti bo tem prepričanejši sodil o pravih zdravilih.

Dovolite torej, da grem v sredo stvari sami. Poglavitna posebnost modernega duševnega življenja, tako menim, je ta, da manjka razuma za vse čeznaravno. To je v zvezi s precenjevanjem ali bolje z enostranskim umevanjem naravoslovnih ved. Kar gre čez dozdevne naravne zakone, velja a priori, kakor bi ne bivalo. To enostransko materialistično stališče je le tedaj mogoče premagati, ako vemo, kako je nastalo. Tu se stvar teologije tesno dotika s stvarjo filozofije: zakaj to je ravno najbolj važno, da preziranje čeznarave na polju vere podaja roko če mogoče še odločnejšemu preziranju metafizike na čisto filozofičnem polju. Tu so prvotni viri zmote, tu mora začeti delo. Strategično pravilo, mislim, uči, da je treba tam izvršiti prvi napad, kjer je lastna vojska v premoči. To je mogoče tukaj. Zakaj znanstvena sila katolicizma obstoji v tem, da je nepretržno zvezan s filozofičnim delom dveh tisočletij. Če ima Sokrates, Platon in Aristoteles, če ima veda o pojmi, če ima „*philosophia perennis*“ prav, potem že s čisto logičnega stališča ni mogoče udarjati po katolicizmu. Zato je značilno, da sta humanizem in reformacija zavrgla najprej Aristotela in strogo filozofijo. Po filozofični poti pa so hodili že prvi cerkveni očetje. In jaz priznavam, da me je najbolj filozofična pot učistila, kakor sploh mislim, da bi bilo moči po tej poti tudi moderno inteligenco najhitreje dovesti k skali razodete resnice.

Ena med apologetično najvažnejšimi točkami je ta, da se dá na ta način dokazati istost omike in vere, in istost neomike in nevere. Kaj je pač filozofija drugega kot celoskupna omika združena po enotnih načelih. Šele filozofija dovršuje vsako omiko, ker edini in veže posameznosti, ki bi sicer padle narazen brez smotra in ploda. Res tolažljivo je videti, da so nasprotniki vere tudi nasprotniki enotnega svetovnega naziranja. Tolažljivo je biti priča, da zunaj katoliške omike ni več metafizike, da ona le pe prijetnem vstrajnostnem zakonu masno plačanih profesor životari ob videzu življenja. V resnici se sramujejo že povsod metafizike, torej istinite temeljne filozofije, velja jim, kakor bi bila že davno v grobu, in se varujejo, da ne bi prišli na sum, kakor bi verjeli v to po njih mislih domnevano prikazen. Brezpogojni, odkritosrčni gon po enotnem svetovnem naziranju, po sintezi, vodih katoliški resnici kakor n. pr. kaže življenjepis konvertita abbéja Hetscha, ki je izšel préd kratkim na Francoskem.

Kako važna je torej teoretična filozofija za katoliško vero! Mi imamo res organično vzrasel sistem; nasprotniki ga nimajo, četudi si skušajo naskrivnem naloviti filozofičnih principov; zakaj tudi najbolj siromašno, najbolj skeptično svetovno naziranje ne more izhajati popolnoma brez metafizike. Toda tu je naša naloga, ako nočemo prepričati le sebe ampak tudi svet, da poznamo tudi stališče nasprotnika, čeprav se nam vidi malenkostno. Edino na ta način je premagal nekdanj s. v. Tomaž Akvinski svoje nasprotnike, ko jih je izpodbil z njihovimi lastnimi načeli. On se ni kar samozadovoljno skril za varno dogmo in prepustil prepornega Aristotela Judom in Arabcem; ne, on je z največjo duševno energijo otel celo grško filozofijo iz rok nasprotnikov in jo za vse čase posvetil krščanski resnici. Tudi v tem oziru nam mora biti njegova metoda vzor.

Ako nam Aristotelov „*νοῦς*“ in Platonove „*ideje*“ omogočujejo, da gradimo najlepše mostove do skale krščanske resnice, to nas mora tudi

filozofija storiti sposobne, da te ideje, torej vse duhovno, vse nadčloveško, vse metafizično uvidimo in spričamo ne kot izrodke možgan, ampak kot najbolj solnčnojasno istinitost.

Moderna mrzkost do vsega duhovnega in čeznaravnega izhaja — in s tem, mislim, se dotaknem jedra — iz zmotno nasnovanega pojma o duhovnosti. Mislijo si duhovnost morda nekoliko zapeljani po obrazni umetnosti, na katero pa ne pade nobena krivda, na prečuten, prematerialen, preotročjepravljičen način. Pod temi surovočutnimi predstavami trpi kajpada pojem Boga, pojem angeljev, stvarjenja, sv. Trojice, zakramentov, čudežev i. t. d. Koliko jih verjame, da je mogoče edino le Boga z udi in oblačilom, angelje s perutmi, hudiča z repom in rogovi misliti si kot istinito bitje, dasi je vse to le neizogiben pomoček obrazne umetnosti, ko izraža nekaj čisto duhovnega? To vse so primerljaji, v katerih bi prava duhovna filozofija vrlo podpirala teologijo. Prepričan sem, da bi zginili marsikateri pomisleki, ako bi poznali omikanci n. pr. Aristotelev pojem duše, Platonovo idejo dobrega i. dr. vsaj toliko, kolikor recimo mojsterska dela v slikarstvu, ki pač ne smejo biti viri filozofičnega spoznavanja.

Komu so n. pr. dokazi za bivanje Boga, prostost in neumrljivost duše tako pred očmi, da bi jih mogel uspešno porabiti v vsaki družbi?

Tu vidimo v omiki velike presledke, ki so postali, žal, prepogubni naši moderni kulturi. Kako malo jih ve, da so skoro vse zmote moderne znanosti, monizem, skepticizem, hedonizem, mehanizem in materializem že Platonovi pogovori osmešili kot premagana stališča! In ob teh znanstveno že davno premaganih rečeh životari še vedno naša doba. To je pač največje mračnjaštvo. Vsaka dopolnitev takega takega presledka v omiki bi bila apologetično dejanje. Jaz sem v tem smislu obdelal sokratično-platonsko filozofijo, kar bom v kratkem lahko predložil natisnato.¹ Le nič ne zatajimo in ne dajmo nič zatajiti od vsega, kar je mogoče vedeti! Denimo vsako stvar na njeno pravo mesto, in imamo najpopolnejšo apologijo.

Pred kratkim se je toliko govorilo o svobodi vede, in koliko bi morda vendarle dogma učila hoditi vedo. Jaz ne vidim v tem nobene težkote. Saj resnica ne more priti v nasprotje z resnico. Kako svobodno so v vseh časih smeli govoriti in tudi govorili o cerkvi! Kdor stoji tako trdno kakor ona, ni mu potreba imeti slabih živcev.

Kako nesvobodno pa se morajo gibati nasprotniki. Spominjam Vas le, kako se ni smel predrzniti znani romantik Friderik Tieck, ko je izdal spise ljubeznivega protestantovskega Novalisa, da bi dal nekatera katoličanom prijazna mesta natiskati v celoti. Spominjam Vas, kar sem že nedavno navedel, na neodkriti izrek Billrotha, ki svari, da ne bi navidezni rezultatov moderne znanosti, katerim pa on vendar trdno verjame, spravili med ljudstvo, ker bi to moralo ugonobiti družbo, kulturo in državo, ako bi njih temelje, torej Boga, prostost volje, odgovornost, neumrljivost, primat duha nad snovjo izpodkopali z dvomi in odstranili z dokazi, po čemer teži ravno moderna znanost.

¹ Knjiga je že izšla pod naslovom „Socrates“ U.

Ko sem to izpoved moderne znanosti čital prvič, sem komaj zaupal svojim očem. Torej naša tako proslavljana, od države tako drago plačevana znanost mora, ko se popolnoma razodene, prevreči vse obstoječe? Torej radi tega iščejo oni resnice, da jo morajo potem skrivati? Toda ne, to ne more biti resnica. Resnice bi ne smeli nikdarnikoli skriti, tudi ako bi škodovala. Ako ima svet, kar trdno verujemo, enoten, moder in dober princip za svoj vir, potem mora resnično biti tudi dobro in blagososno, kakor mora tudi dobro biti resnično.

Jasno je, da morajo kriva znanostna načela uplivati škodljivo. Napačni nauk, da duhovnost ni vzrok ampak učinek telesnosti, mora naravno tudi vse človeško, vso humaniteto obrniti narobe. Napačni nauk, da je najprostejše, volja, neprosto, mora naravno spraviti v nevarnost vso znanstveno, družabno in politično svobodo in provzročiti ono trinoštvo demagogije, za katero bolehamo danes. Napačni nauk, da ne tvori božja enota, ampak neštevilo atomov temelj stvarstvu, mora tudi goniti k temu, da se vse obstoječe atomizira in zmelje v prah.

Ako torej prvo točko nakratko ponovim, tiči poglavitni vzrok, da je inteligenca sovražna ali brezbrizna nasproti katolicizmu, v očitni zmoti, da uporablja materialistično svetovno naziranje kot znanstveno podlago. Sredstvo proti temu nam more biti samo najživahnejše gojenje polne, vsestranske in enotne znanosti od naše strani. Kakor je morala grška filozofija v starem veku skozi pet stoletij pripravljati svet na krščanstvo, tako tudi sedaj ne bomo smeli premalo ceniti filozofičnega, znanstvenega dela. Delo je pa deloma lažje nego prej, ker je vendar že v naši posesti „*philosophia perennis*“; delo je pa tudi težje, kakor sploh vsak drugi naval.

A dovolite mi, da hitim k drugemu vzroku moderne razdvojenosti. Ta leži na etičnem, na praktičnem, na socialnem polju. Najlažje označim ta vzrok, ako ponovim pogovor, ki sem ga imel nekoč z vseučiliškim tovarišem. Rekel mi je namreč: „Vaša vera je dandanašnji omejena na družbo mežnarjev in prodajalk sveč, na najubožnejše v duhu katerim se pridružijo še nekateri radi dobička. Samo ti so preskrbljeni. Vaša znanost, morala, umetnost ne gre čez njih omejeno obzorje. Mi omikanci nimamo tamkaj nobenega občestva. Kako se moremo mi njim pridružiti? Cel svet nas loči od njih.“ Takrat sem mu odgovoril: Če se Vam tako zdi, izhaja to pač od tod, ker se ne pokažete v cerkev, ker si svojih socialnih zvez iščete zunaj. Postanite zopet praktični kristijani, pridite noter, bodite zopet z nami, potem Vam bo zopet prav obleka, kateri ste, kakor se Vam dozdeva, že odrasli.

Prepad med omikanci in neomikanci je res velik, skoro večji nego med ubožci in bogatini; to šele dela socialno vprašanje tako obupno. A ta prepad je nastal ravno v nasprotju z vero. Celi stari in srednji vek ne pozna še tega prepada. Kakor je nekdanj Homer družil ves svoj narod, tako je delala pozneje krščanska kultura. Razpoka se je pokazala šele v šestnajstem stoletju, ob enem z versko ločitvijo. Takrat je nastal prvič po subjektivni kritiki življenju narodov tuj učenjaški stan. Omika se je umaknila iz tradicije v knjige, ki naj bi v resnici služile samo v oporo živemu duhu. Takrat je propadla z mnogimi dragocenimi tradicijami tudi

naša staronemška literatura. Pesem o Nibelungih se je morala umekniti gizdalinskim pesnikom z lasuljo. V veri in vedi, poeziji, literaturi, vzgoji, šegah, običajih, slavnostih, jeziku, pravu, morali in navadah se je zgodilo to, kar trdi Platon o vseh državah razen njegove idealne države, da namreč niso ena država, ampak jih je več, ker si v njih stoje nasproti stranke kakor v sovražnih taborih, vedno pripravljene, da se medsebojno ugonobe, in jih kroti le medsebojna bojazen.

Najomikanejši ljudje so bili prvi, ki so si, hoteč brezobzirno in lagodno izrabiti svojo odlično postojanko, prikrojili ono materialistično svetovno naziranje, katero označuje ime njegovega glavnega zastopnika kot epikureizem. To je svetovno naziranje, ki dejansko služi le nekaterim nad socialnim organizmom ali zunaj njega stoječim posameznikom. Države, občine, naroda ne more vzadovoljiti in nasiti, kakor ne morejo nasiti lačnega slaščice, občine ne morejo ogreti, kakor ne morejo mrazu trepetajočega ogreti luknjičaste čipke.

Tukaj je točka, kjer je treba začeti s poukom. Čuli smo, kako zastopniki tega svetovnega naziranja sami spoznavajo svojo neplodovitost in pogubnost. Toda spoznanje mora iti še dalje. Dnevna beda sili k temu vedno bolj. Izkazati se mora, da se to, kar škoduje socialno, tudi teoretično ne dá zagovarjati. Potreba sili k trdnejši utemeljitvi družbe, kakor jo more dati atomizem. Mnogi razumni ljudje, n. pr. znana idealistinja Meysenbug, pripoznavajo, da se verska potreba ne dá uničiti, a boje se zunanje trdne oblike, dogme, cerkvene discipline. Tudi te polovične duhove bi morala prava filozofija podučiti, da je brezoblična vsebina nekaj, česar si ni mogoče misliti, in da najkonkretnjša, najenotnejša verska zgradba, ki biva kakor uči izkušnja v katoliški cerkvi, nujno spričuje najglobočjo in najjasnejšo vsebino, ki sili tu k najtrdnejši obliki. Vsebina in oblika sta korelatna pojma. In naj bo še tako v sramoto marsikateremu ponosnemu duhu, potem ko bo vse možnosti preskušal, bo moral priti do dejstva, da ni nikjer drugje temelja kot v pozitivni veri, v konkretni cerkvi. Da rešimo imetje in življenje, kulturo in moralo, napredek in svobodo, bi ne mogli nič boljšega ustvariti ko našo dejansko obstoječo cerkev z njenimi intelektualnimi in etičnimi predpogoji. To spoznanje mora prav tako, kakor prej zmota, priti od zgoraj, od znanosti. Kopje, ki je po zmoti ranilo, bo moralo tudi ozdraviti. Rešilne znanosti nam je potreba. Ena katoliška univerza bo dala k temu priliko v več nego eni smeri. Zakaj kakor si niso prizadevale stare univerze samo za mrzlo dresuro duha, ampak so hotele biti s svojimi burzami, narodnostmi i. t. d. ud na socialnem telesu, z etičnimi, dá, celo s karitativnimi smotri, tako bo imela tudi nova katoliška univerza nalogo, udeleževati ne samo idejo resnice in modrosti, ampak tudi idejo dobrote.

Ostaja nam le še, da pretrgimo svoj predmet glede na idejo lepote. Resno bi svaril, da bi kdo to estetično polje premalo cenil poleg teoretičnega in etičnega. Jaz bi nasprotno trdil, da tiči eden izmed pglavitnih vzrokov, da smo danes v poševnem položaju, v tem, ker smo zanemarili to polje življenja. Prav je Platonov Sokrates razlagal, kako se filozofični Eros ravno ob ideji lepote najlažje dvigne po nebeški lestvi do palepote, do božje enote in dobrote. Zato pa tvori slavje

umetnosti le en del slavja cerkve. Umetnosti, obrazne kakor tudi pesniške in muzikalične so bile v vseh časih najvplivnejše širiteljici pravih in krivih teorij. Nekdaj so v antiki bistveno pospeševale in krepile kulturo, narodnost in državo. Potem so postale najsijajnejše oznanjevalke kršanstva, in izza kakih poldrugsto let še vplivnejše pridigarice skepse, epikureizma, sofistike, anarhije, nevere, revolucije. Že rodove sèm je skoro edini vir omike za odrasle ne toliko cerkev in božja beseda, kolikor gledišče, koncertna dvorana, roman, feljton, muzej, umetniška razstava i. t. d. Ali se je vpričo tega čuditi nad dejanskim položajem moderne inteligence? Zakaj pa je postala naša umetnost tako radikalna?

Tu, kakor povsod, tiči filozofična, estetična zmota na dnu: namreč nespoznanje enote vseh najvišjih idej. Lepo ne more biti različno od dobrega in resničnega, kakor gotovo je početnik sveta le eden enoten princip. To pravo zavest pa je že davno zavrgla moderna estetika držeč se modernega teženja po specializiranju. Da je lepota samo videz, „splendor“, to je pravo jedro te nove estetike; toda kriva je enostranost, s katero ločujejo videz od bita ne upošteva korelacije teh dveh pojmov. Ni ga videza brez bita, in le bit se lahko prikaže. Nikjer ne najdemo „splendor“ brez žarišča in to žarišče je resnica. Kot „splendor veri“ določuje zato sv. Tomaž vso lepoto. Ona moderna zmota pa je dovedla tudi do napačne trditve, da je umetniku vsaka snov enako vredna, dà, ta malomornost do snovi se je kmalu spremenila v srborito preziranje vsebine. Virtuoz si je izbiral, hoteč pokazati svojo virtuoznost, najnižje, najnemoralnejše snovi. Šušmar seveda ne bo niti ob najvišjem predmetu postal umetnik, gotovo pa se bo mogel genij popolnoma razviti le ob enakorodni snovi. Tako je navidezna osvoboja umetnika od vseh neumetniških zahtev, od vsebine, od ideje, od morale i. t. d., strmo glavila umetnost v najhujše suženjstvo rokodelstva. Umetnik, ki je bil prorok, „vates“, je postal komediant.

To zlo je mogoče odstraniti le na ta način, da se zopet združi lepota z dobroto in resnico. Iz specializiranja mora postati „kataliziranje“, to se pravi splošno zedinjenje v pravem pomenu besede. Priti mora času zopet jasna zavest, da stoji umetnik, ko stvarja, torej deluje, čisto naravno tudi pod etičnimi zakoni delovanja, torej pod moralo, da je torej njegova odgovornost, ker se obrača na množico in učinkuje na nedoločeno prihodnost, še veliko večja nego kakega zasebnika. Priti mora dalje zavest, da je dolžnost umetnika prav tako kakor učenjaka vestno razlagati, tolmačiti in objašnjevati objektivno snov, istiniti svet in njegovo bistvo, zgodovino, dušo, naravo in kar je za naravo, duha, Boga, usodo, previdnost, božjo pravičnost. On je klicar, glasnik resnice, varih zaklada in nositelj žive tradicije.

Tudi to je mogoče pospeševati le v zvezi z mislijo na katoliško vseučilišče. V starem in srednjem veku ni nihče ugovarjal temu tesnemu razmerju umetnosti do znanosti. Državoslovje, zdravilstvo i. t. d. so šteli med umetnosti in nasprotno umetnosti med znanosti. „Artes et litterae“, ta obrazec je značil le praktično in teoretično, izvrševalno in premišljujočo stran vede, sposobnost in vednost. To vsebino resnice v umetnosti je že Aristoteles lepo ocenil, ko je, rekel

bi, imenoval poezijo celó bolj filozofično nego znanost. Saj išče umetnost skoro še bolj pravo bistvo vednosti, pojem, idejo, tipus, enoto v mnogovrstnosti. Zato ni bil nikakršen slučaj, da se je ravno edino Grkom posrečilo, potem ko so našli vodilo (kanon) lepega, najti tudi vodilo vede. namreč pojem, nauk o pojmi, logiko kot sredstvo med enoto in mnogovrstnostjo. In gotovo ni dvoma, da se je ravno le Sokratu, filozofičnemu podobarju, sodobniku Fidijsu in Polikleto posrečilo to spoznanje prenesti z umetniškega na znanstveno polje in ustvariti tako, kakor je postal Poliklet stvaritelj „kanona“, pojmovno filozofijo, nauk o idejah.

Zato pa biva tudi dvojna umetnost, prava in kriva, kokor govore pri Heziodu muze:

Znamo me reči laži obilo, resnici podobnih,
znamo pa tudi, če naša je volja, oznanjati pravo.

In staronordiška poetika razločuje tudi kaj strogo med pristno zago in lažizago. Prva je umetniška oslavitelj zgodb na polju lepe oblike, pravi „splendor veri“, druga, lažizaga, je bosa izmišljotina za kratkočasje, torej to, kar imenujemo mi roman ali novelo, in kar imam tudi jaz za najmalovrednejši del literature. Zakaj te zlagane povesti odvrčajo od življenja v sanjarski svet, celo ako se še tako realistično zajamejo, dà, potem ravno najbolj. Podirajo enoto resničnega in lepega, zaupanje, dostojanstvo literature. In kakor bi z vnemo povdarjal potrebo visoke umetnosti, tako odločno bi opravičeval pomisleke proti takoi-menovani beletristiki. Ako je nam katolikom očital nedavno na tem polju podrejenost neki Veremundus, ki pa še ni Verecundus, bi si jaz ne delal sivih las radi tega. Častipolnejša tekma vabi na višja in čistejša polja umetnosti.

Prava veda, prava etika, prava umetnost mora nam dati skladno izobrazbo človeka, o kateri se toliko govori. To pa more samo tedaj, če se drži enote v mnogovrstnosti. Tega pa ne izvrši niti atomizem niti naturalistični monizem, zakaj tu ni nobenega prehoda od neosebne enote do neosebne množine. Tej skladnosti je v starem veku naredila gaz le idealna filozofija, ki je bila že v umetnosti predupodobljena in ki je dobila v krščanstvu svojo dopolnitev. Krščanski pojem o Bogu, ki edini najčistejšo duhovnost z osebnim življenjem, je tako ključ do stvarstva, življenja, vede in umetnosti.

Mi, ki imamo ta ključ, ga seveda ne smemo prepusti rji. Toda prav v naši bogati lasti nam žuga nevarnost. To je neka samogotova zadovoljnost, da nam pač nikakor ne more nič zmanjkati. Ognemo se le preradi tekmi s svetom. Dolgo, dolgo delo bo potrebno, predno bomo vse zopet pridobili, kar smo nekaj rodov sem zamudili na teh poljih. A to delo se mora izvršiti. Ni dovolj, da sklepamo resolucije in govorimo govore, kakor delam sedajle jaz. Veljavna dejanja, veliki čini na vseh poljih vede, socialnega dela in umetnosti morajo biti tukaj, da stopimo s polno silo prepričanja resnici ob stran. Skromna resignacija, češ, da moremo, kakor je priljubljeno reči, vendarle kuhati samo z vodo, bi bila naša smrt. Izkušnja uči nasprotno, da vzide le iz odločnega hotenja, le iz jasnega spoznanja tudi polna in bogata sposobnost.

Tako veljavno kulturno dejanje bi bila ustanovitev katoliške univerze. Ona nam bo bolj ko vse drugo naložila absolutno dolžnost, da proizvedemo dostojna dela. Opominjala nas bo, naj ne pustimo, da bi nastalo preveč neugodno razmerje med neskončno velikimi zakladi, ki smo jih dobili v ohrambo, in med tem, kar sami storimo kot varuhi.

Dasi so naše naloge tako vzdrževalne, tako konservativne, vendar se nikakor ne gre, kakor se boje mnogi, za to, da bi svetovno zgodovino privili za petsto let nazaj in vzklicali zopet polnoceli srednji vek. Ta bojazen ima svoj vzrok v veliki pomoti pri umevanju zgodovine. Cerkvi sami je najbolj v prid, da odvrne neke razmere, ki so njej sami provzročale večje nevarnosti, nego se jih je bati še dandanašnji. Zakaj srednji vek nikakor ni bil v vsem in vsakem od tedaj še nedoseženi in ne več dosegljivi vrhunec cerkvenega razvitka.

Da to dokažem, hočem omeniti samo nekatera mesta iz Otokarja Lorenza o zgodovinski znanosti (Berlin 1891). Pisatelj, ki nikakor ne stoji na vernem stališču, ima samo namen, popravljati zgodovinske zmote. On pravi (II. str. 158): „Celibat je danes izveden veliko odločnejše nego se je moglo posrečiti v srednjem veku. Idejo menišтва je sprejelo število novih in najnovejših redov mnogo čistejšo nego v dobi papeža Hildebranda. Cerkevno disciplino je dvignil tridentinski zbor do višine, ki bi se ne zdela dosegljiva največjemu srednjeveškemu idealizmu. Cerkevni in verski poduk ima tako prostrano polje, da se o njem niti sanjalo ni srednjemu veku. Duhovščina je tako čista, da bi srednji vek prisodil brez ugovora vsakemu posamezniku svetništvo. Dočim je srednjeveško svetovno naziranje poznalo škofo in papeže, ki so o božji besedi manj vedeli nego njih hlapci, ne posvete danes v petih delih sveta niti enega popolnoma nevrednega za duhovnika, ni morda na celi zemeljski obli toliko simonistov in nikolaistov kot za Gregorja VII. in Inocenca III. v vsaki škofiji.“ In dalje (str. 157) pravi, da se izza določitve papeževe nezmotljivosti lahko reče, da je domnevani sistem srednjeveškega svetovnega naziranja stoprav danes stopil v svojo klasično dobo, ko se je še nedavno 240 milijonov prostovoljno poklonilo namestniku božjega kraljestva. Dalje (str. 159) opozarja na to, da ni manjkalo bojev med obema oblastema niti v klasičnem srednjem veku. In on vprašuje (str. 165): „ali ni brezupni boj, ki ga je bojeval v našem stoletju liberalizem proti katoliški cerkvi“ v zvezi s to zgodovinsko zmoto. Napuh sistema je seveda proglasil katoliško cerkev za davno „odcvetelo“ in odmrlo. Ko so pa zapazili, da je še jako živahna in se ji dobro godi, da šteje celo trikrat več vernikov nego v času procvita, so postali jako „nevoljni“. Rimska cerkev je našla na bojišču nasprotnika, ki se je delal, kakor bi mu bili nasproti postavili prazno strašilo, neobstoječe bitje, kateremu se je pač lahko posmehoval, a ga nikakor ni bilo potrebno preplašiti.“

Ti objektivni popravki naj nas ne store preveč zaupljivih in samozavestnih; a tolažijo naj nas in unemajo, naj tudi druge prepričajo, da nimajo pri katolicizmu posla z nečim odmrlim, z lepo razvalino, ampak z največetočejšo institucijo naše dobe. Da, jaz bi se drznil izreči paradokson, da ni nobena institucija tako sposobna imponirati modernemu duhu kot katolicizem, ako le ne denéjo rok križem njega zastopniki.

To dokazati in dejansko izvrševati mora biti naša naloga na vseh poljih znanosti, praktičnega življenja in umetnosti. Potem bo videlo dvajseto stoletje slavje katoliških načel. To ne bo slavje kakega gospostva, ampak slavje duha. Zakaj ta bo zmagalec, ki hoče vsem služiti najbolj nesamopridno. Kakor ne biva človek, po sveti besedi, radi sabata, ampak sabat radi njega, tako je tudi s cerkvijo, tako tudi z resnično znanostjo in pravo umetnostjo. Ne uzadovoljenje radovednosti in nečimrnosti, domišljavosti in trmoglavosti je njih končni smoter. Prepričanje storiti tako živo in splošno, kot so elementarni stavki v geometriji, to je cilj, ki ga morda ne moremo nikoli doseči popolnoma, a ne smemo nikoli jenjati, da ne bi težili za njim.

Moje svetobolje.

mrakovih taval sem, v temah,
vodnice zvezde, ah, nikjer, nikjer!
Zadeval z nogo sem ob cestni kamen,
Zadeval, padal, z glavo bil ob čer...

In kot da nosim vesmir na ramah,
tiščala grozna teža me je v prah,
srce bilo topo ko skrhan nož,
in nič koprnelo, ni nič želelo,
nalik velih, usehlih rož
nič k svojemu Solncu kipelo...

In jaz sem vzdihal v temah noči:
„Prestani mi biti v prsih srce,
ti, ki čutiš z veseljstvom bolesi,
ti, ki nosiš vesoljnega sveta gorje...!“

A neko jutro... Zlati trak,
o Luči večne žar, ki posijal
v temo, razgnal iz srca mrak...!
Sladkosti kopneč na kolena sem pal
in sklepal roke, šepetal: „O Bog,
kako je sladak objem tvojih rok!“ — — —

In z mene je padala teža neznana,
bežal pred mano je temni mrak,
a jaz sem vstajal lehak, lehak . . .
„Kje si vesoljnega sveta gorje,
ki si morilo meni srce . . .?“

— — Vzprhuta perut. za mano angelj stoji,
razgrinja knjigo življenja očem:
„Tukaj so kapale grehe izbrisale
solze iz tvojih oči!“

Rado Kósar.

Ugaslemu dnevu . . .

ot lahen oblak, svetel oblak
vtonil za goro je dan . . .
pal je na zemljo tihi mrak,
o mrak teman . . .

O, dan za goro, ali čuješ?
— Pridi nazaj! —
Plul si krog mene kot sladke sanje,
ki dal milijone bi mnogi zanje,
a predno sem stegnil roko po tebi,
plul si že daleč, visoko po nebi . . . !
O, dan, kdaj prideš nazaj? . . .

Na nebu se vžiga zvezde žar,
pluskajoči val šumi: nikdar . . . nikdar . . .

V. Vinič.

Glasnik.

Naš drugi sestanek. Že pred dvema letoma se je izrekla na sestanku slovenskega krščansko mislečega dijaštva v Ljubljani ta misel in želja, naj bi se taki sestanki ponavljali leto za letom, ker je od njih pričakovati mnogo koristi za dijaštvo. Naravno je, da je „Danica“ kot zastopnica katoliškega dijaštva sprejela nalogo, prirejati take vsakoletne sestanke. Lansko leto sicer ni bilo sestanka, ker se je vršil občedijaški shod, kjer smo tudi mi nastopili aktivno. Lep je bil tisti dan za nas, ko smo kot „osamela“, a dobro organizirana „strančica“ šli prvič javno pred vsem slovenskim dijaštvom v ogenj za krščanska načela. A na tem shodu, ki ni hotel priznati krščanstva kot glavno organizatorično silo za slovensko dijaštvo nam je tudi bolj ko kdaj poprej postala jasna dolžnost, da se krščansko misleče dijaštvo organizira posebej kljub oni z ogromno večino sprejeti resoluciji, naj bodo središča in edine zastopnice slovenskega dijaštva „Slovenija“ na Dunaju in „Triglav“ v Gradcu, ki naj jih ob času počitnic odnese „Sava“. Nečemo razpravljati, koliko se briga liberalno dijaštvo za oni edikt občedijaškega shoda, dasi se nam zdi da postaja ono proglašeno edino zastopništvo od dne do dne bolj smešno. Nasproti pa vidimo, da se dviga „Danica“ bolj in bolj do vodstva med krščansko mislečim dijaštvom, da si pridobiva vedno več spoštovanja med slovenskim dijaštvom, in da raste njen vpliv.

Drugi sestanek krščansko mislečega dijaštva se je izvršil tako, da smo bili ž njim zadovoljni. Letos so bila na vsoporedu izključno znanstvena predavanja, ki so izpolnila cel dan. Bilo jih je petero in sicer sledeča: 1. theol. Anton Skubic: Nematerijalnost duše; 2. iur. Ivan Šinkovic: Rimsko pravo in srednjeveški družabni red; 3. phil. Josip Srebrnič: Pomen geografske lege za razvoj človeštva; 4. phil. Bogumil Remec: Ljudske knjižnice; med. Anton Breclj: 5. Alkoholizem pa socijalno vprašanje. Iz navedenega vsoporeda se vidi, kako različni predmeti so se obravnavali. In reči moramo, da je bilo par predavanj nepričakovano dobrih in temeljitih. Trdno imamo nado, da se bodo tudi prihodnje počitnice priredila podobna predavanja, ker so se prvič tako dobro obnesla.

Istega dne zvečer pa so priredili zborovalci komers na čast ljubljanskemu krščanskosocijalnemu delavstvu. Ta večer 13. septembra si bo treba ohraniti v spominu. Zakaj ta večer sta obhajala bratovščino slovenski dijak in slovenski delavec. Pred vsem si ga bodo morali zapomniti „Daničarji“, ki so po svojem predsedniku izjavili, da hočejo iti s slovenskim delavskim ljudstvom kot enaki med enakimi, v bratski slogi in nesebičnosti, v duhu krščanske demokracije. Pomenljiva je bila ta izjava, sprejela se je kakor slovesna prisega, kar je potrdil tudi nevarno glaseči se verz naslednje pesmi: Črna zemlja naj pogrezne njega, ki odpada. Bil je to slovesen trenutek in prelep večer. To je bilo 13. septembra leta 1899, ko je štela „Danica“ 13 članov.

Na ne zaostane prihodnji naš sestanek za letošnjim. Sestanka se je udeležilo 5×13 dijakov. Sedaj šteje „Danica“ 22 članov. $5 \times 22 = 110$?!